

Milli Reastrans T.A.Ş.
adına sahibi
Cahit NOMER

İnceleme Kurulu
BAŞKAN

Barbaros YALÇIN
ÜYE

Hüseyin YUNAK
ÜYE

Candan EVREN
ÜYE

Ali N. YÜCEL
ÜYE

Feridun ÖZÜNAL

Yazı İşleri Müdürü
Y. Kemal ÇUHACI

İnceleme Kurulu Sekreteri
Gonca GÜNEŞİK

Basın Yayın Koordinatörü
Deniz GÜNEY

Dizgi
Gonca GÜNEŞİK

Renk Ayrımı
OLUŞUR GRAFİK

Baskı
CEYMA MATBAASI

Merkez
Teşvikiye Cad.43/57
80200 Teşvikiye / İstanbul

Tel : 0-212-231 47 30 / 3 hat
E-mail : reasuror@millire.com
Internet : http://www.millire.com

3 ayda bir yayınlanır.

**Dergide yer alan yazıların
içeriğinden yazı sahipleri
sorumludur.**

İÇİNDEKİLER

Başyazı	3
Sigortacılık Sektörü 2002 Yılı Bilimsel Çalışma Yarışması	4
Sigorta Aracılarının Meslekî Yeterliliği ve Eğitimi	6
Sigorta Endüstrisi ve Doğal Riskler	19
Doğal Felâketler 2000 Yılında Rekor Seviyeye Ulaşmıştır	32
Katastrofik Reasürans Teminatlarında Fiyatlar Yükselmekle Birlikte Maliyetleri Karşılamada Henüz Yeterli Düzeye Ulaşamadı	33

Reasürör Gözüyle

Sigortacılık faaliyetleri içerisinde çok önemli bir yeri olan ve sigorta şirketlerinin üretmiş olduğu primde gözardı edilemeyecek bir pay sahibi olan sigorta aracılarının eğitimi, o ülkenin sigortacılık sektörünün gelişiminde doğrudan etkili bir faktördür. Sigorta aracılarının yeterli meslekî eğitimi almaları, sigortalılarla olan ilişkilerini ve buna bağlı olarak, potansiyel sigortalıların sigortaya yaklaşımını olumlu yönde etkileyeceği için, sektörün gelişiminde de olumlu rol oynayabilecektir. Altyapısı güçlü ve yeterli meslek eğitimi almış aracılardan, gerek sektöre gerek ülke ekonomisine olan olumlu katkıları inkâr edilemez. Dolayısıyla, bu mesleği icra edecek olan kişilerin meslekî eğitimi kadar, o kişilerin seçimi de çok önemlidir. Yrd.Doç.Dr. Sayın Ramazan Gökbunar ile Yrd.Doç.Dr. Sayın Cevdet A. Kayalı, "Sigorta Aracılarının Meslekî Yeterliliği ve Eğitimi" adlı çalışmalarında, Sigorta Aracısı kavramını irdelemekte, Avrupa ülkelerinde sigorta aracılarının eğitimi ve bu sistemlerden ülkemiz adına çıkarılabilecek sonuçları ortaya koymaktadırlar.

Dünyadaki ısının yükselmekte ve iklimin değişmekte olması, doğal felâketlerin sayı ve şiddetindeki artışı da beraberinde getirmektedir. Son on yıllık dönemde oldukça sık meydana gelen kasırga, sel ve deprem felâketleri, meydana geldikleri ülkelerdeki ekonomik ve sosyal yaşamı olduğu kadar sigortacılık sektörlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Doç.Dr. Sayın Enver Alper Güvel, "Sigorta Endüstrisi ve Doğal Riskler" adlı çalışmasında, sigortacılık sektörü ile doğal felâketler arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Yabancı Basından Haberler Bölümü'nde ise, Sigma Dergisi'nde yayınlanmış ve katastrofik reasürans fiyatlarındaki gelişmeyi anlatan bir araştırma yazısı ile Reactions Dergisi'nde yayınlanmış, 2000 yılında katastrofik olayların sayıca rekor düzeye ulaştığını bildiren habere ilişkin çeviriler yer almaktadır.

2002 yılında yapılması planlanan Sigortacılık Sektörü Bilimsel Çalışma Yarışması'na ait yönetmeliğin yayınlandığı bölümde de belirtildiği üzere, 2001 Bilimsel Çalışma Yarışması'nın sonuçları maalesef istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Sigortacılık sektörünün hemen hemen hiç ilgi göstermediği 2001 Yılı Bilimsel Çalışma Yarışması'na toplam on adayın katılmış olması, Yarışma'ya olan genel ilginin de aslında çok alt düzeyde olduğunu göstermektedir.

Sigortacılık ile doğrudan ilgili olmak kaydıyla her konuda çalışmanın katılabildiği Yarışma'ya 2002 yılında katılmayı düşünen tüm adaylara şimdiden başarılar diler, sigortacılık sektörü çalışanlarının da, Türk Sigortacılık Sektörü'ne ait Bilimsel Çalışma Yarışması'na daha fazla ilgi göstereceğini umarız.

Sigortacılık Sektörü

2002 Yılı Bilimsel Çalışma Yarışması

Bu yıl beşincisi düzenlenen, 2001 yılı Sigortacılık Sektörü Bilimsel Çalışma Yarışması'na başvurmuş olan 10 bilimsel çalışma, Yarışma Yönetmeliğinin 4. Maddesine göre, Millî Reasürans T.A.Ş. tarafından seçilmiş kişilerden oluşan Önseçici Kurul'un 26.04.2001 tarihinde yapmış olduğu toplantıda değerlendirilmiştir. Ancak, Yarışma'ya katılan çalışmaların hiçbiri, yine aynı Yönetmeliğin 5. Maddesi'ne göre oluşturulmuş Seçici Kurul değerlendirmesine maalesef sunulamamıştır.

Bilimsel Çalışma Yarışması'na katılan 10 eserden 3 tanesi sahiplerine iade edilmiş, kalan 7 adet çalışma ise, Reasürör Dergisi'nde yayınlanması tavsiyesi ile Reasürör Dergisi İnceleme Kurulu'nun onayına sunulmuştur.

Genel nitelik kazandırılmaya çalışılan Sigortacılık Sektörü Bilimsel Çalışma Yarışması, herhangi bir konu sınırlaması olmaksızın önümüzdeki yıl da düzenlenecek ve önceki yıllarda olduğu gibi, üniversitelerde ve sigortacılıkla ilgili kurum ve kuruluşlarda ilân edilecektir.

2002 yılında yapılacak Bilimsel Çalışma Yarışması'na katılacaklar için şimdiden başarılar dileriz.

Madde 1 - Amaç

Türk Sigortacılık sektörüyle doğrudan ilgili olan ve sektörün sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözümler öneren çalışmalarını sigortacılık sektörüne kazandırmaktır.

Madde 2 – Yarışmaya Katılma Esasları

- Yarışma, tüm gerçek ve tüzel kişilere açıktır.
- Birden fazla kişinin, ortak bir çalışmayla yarışmaya katılması mümkündür.
- Yarışmaya, tek başlarına veya ortak olarak veya tüzel kişilik bünyesinde, ancak bir adet çalışmayla katılmak mümkündür.
- Daha önce başka bir yarışmaya katılmış çalışmalar aday olamazlar.
- Millî Reasürans T.A.Ş. çalışanları, tek başlarına veya ortak bir çalışmayla yarışmaya katılamazlar.
- Lisans, yüksek lisans, ihtisas ve doktora tezleri ile diğer akademik nitelikli çalışmalar yarışmaya katılamazlar.

g) Yarışmaya katılacak çalışmalar, Türkçe olarak, iki nüsha halinde, daktilo veya bilgisayarla asgari on punto büyüklüğünde ve her bir A4 sayfasında ortalama 300 kelime bulunacak şekilde en az 10, en fazla 20 sayfa olmalıdır.

Madde 3 - Yarışmaya Katılma Tarihi

Yarışmaya katılacak çalışmalar, bir "Katılma Belgesi" doldurmak suretiyle, en geç 31 Mart günü saat 17:00'ye kadar, Önseçici Kurul'a iletilmek üzere Millî Reasürans T.A.Ş. Personel ve İdari İşler Müdürlüğü'ne elden teslim edilir.

Madde 4 - Önseçici Kurul

a) Yapısı:

Millî Reasürans T.A.Ş. Genel Müdürlüğü tarafından seçilmiş kişilerden meydana gelir.

b) Görevi:

- Yarışmaya katılacak çalışmalarını Yönetmeliğin 1. ve 2. Maddelerine uygunluğu bakımından tespit eder.

- Önseçici Kurul, amaca uygunluğunu, kapsam ve üslupça yeterliliğini tespit ettiği çalışmaların birer nüshasını, görüşlerini ihtiva eden raporla birlikte Seçici Kurul'a sunar. Önseçici Kurul, yaptığı inceleme sonucunda olumsuz görüşe vardığı herhangi bir çalışmayı, Yönetmeliğin 1'inci

ve 2'nci maddelerine uygun olsalar dahi, Seçici Kurul'un değerlendirmesine sunmadan reddetmek hakkına sahiptir.

- Önseçici Kurul tarafından Seçici Kurul'a sunulmaya değer bulunmamış çalışmalar, incelemenin bittiği tarihten itibaren 7 gün içerisinde ve her halûkârda son katılma tarihini takiben 30 gün içerisinde sahip veya sahiplerine posta yoluyla iade edilir.

Madde 5 - Seçici Kurul

a) Yapısı:

Millî Reasürans T.A.Ş. temsilcisi başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşmaktadır:

- Cahit Nomer, Genel Müdür, Millî Reasürans T.A.Ş.
- Bilgi Kongar, Genel Sekreter, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
- Prof. Dr. Taner Berksoy, Bilgi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
- Prof. Dr. Mustafa Dural, Yeditepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Merih Kemal Omağ, Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

b) Görevi:

- Önseçici Kurul tarafından sunulan çalışmaları inceler ve ödüle layık çalışmaları belirler.

- Seçici Kurul, kendisine sunulan çalışmalarla ilgili ka-

rara varma konusunda tamamen bağımsız olarak hareket eder; değerlendirme aşamasında, gerektiği takdirde uzmanlara danışabilir.

- Ödül kazanan çalışmalar, Seçici Kurul'un asgari dört üyesinin oyuyla belirlenir.

- Seçici Kurul'un kararlarına itiraz hakkı yoktur.

Madde 6 - Ödüllerin Dağıtımı

a) Yarışmaya katılan çalışmalar, Seçici Kurul tarafından değerlendirilerek, ödüle layık görülmeleri halinde;

- Birinci,
- İkinci,
- Üçüncü

olarak belirlenir.

b) Ödül kazanan çalışmalar, 31 Mayıs tarihinden itibaren kazananların doğrudan doğruya adresine bildirilir. Ancak, gerektiği takdirde, ödül kazananların ilânı Seçici Kurul kararıyla ileri bir tarihe ertelenebilir.

c) Birinci, İkinci ve Üçüncü olarak belirlenen çalışmaların ödülleri, Haziran ayı içerisinde olmak üzere, ilân edilecek bir tarihte yapılacak törenle sahiplerine verilir.

Madde 7 - Ödül Miktarı

Seçici Kurul tarafından değerlendirilen ve 6. Madde'nin (a) fıkrasında belirtilen şek-

liyle derecelendirilen çalışmalardan;

- Birinciye : 2.500 Dolar karşılığı Türk Lirası,
- İkinciye : 1.500 Dolar karşılığı Türk Lirası,
- Üçüncüye : 1.000 Dolar karşılığı Türk Lirası

ödül olarak dağıtılır. Yukarıda belirtilen ödül tutarlarının yanısıra, bir "Ödül Belgesi" ile Millî Reasürans T.A.Ş. ödülünü simgeleyen bir "Plaket" verilir.

Madde 8 - Telif Hakları

a) Yarışmaya katılan çalışmalardan 30 gün içinde sahibine iade edilmeyenleri Türkiye'de bir veya daha fazla, aynen veya özet olarak yayımlama hakkı 1 yıl süre ile Millî Reasürans T.A.Ş.'ne aittir.

b) Yarışmada ödül kazanmamış çalışmaların Reasürör Dergisinde yayımlanmaları halinde ödenecek telif ücreti, sayfa başına 25 Dolar karşılığı TL'dir.

c) Ödül kazanan çalışmaların telif hakkı, herhangi bir telif ücreti ödenmeksizin Millî Reasürans T.A.Ş.'ne aittir.

Madde 9 - Yürürlüğe Giriş

Bu Yönetmelik, yarışma duyurusunun yapıldığı tarihten itibaren yürürlüğe girer ve uygulanmasından Millî Reasürans T.A.Ş. sorumludur.

Sigorta Aracılarının Meslekî Yeterliliği ve Eğitimi

I- Giriş

Sigortacılık sektöründe yaşanan rekabette başarılı olabilmek için, üründe, hizmette ve insan gücünde kalite önem kazanmaya başlamıştır. Sigortacılık eğitimi, sigorta şirketlerinin rekabet gücünü belirleyen en önemli kurumsal yapılardan birisi haline gelmiştir. Sigorta şirketlerinin hem ulusal hem de uluslararası yeterliliklerinde sigorta eğitiminin kalite ve etkinliği birinci derecede önem taşımaktadır. Sektördeki gelişme trendi değerlendirildiğinde görünen o ki yarının sigortacılık dünyasında yoğun bir rekabet ortamında küreselleşme süreci gereği insan kalitesi en önemli olgu haline gelecektir.

Sigorta işlemlerinin bizzat sigorta şirketleri tarafından yerine getirilmesi imkânsızdır. Bu sebeple sigorta şirketleri bütün dünya uygulamalarında sigorta sözleşmelerinin kurulması aşamasını sigorta aracıları ile gerçekleştirmektedirler. Sigorta aracıları, sigorta hizmetlerini halka arz etmekte ve bu arzı en geniş sınırlara ulaştır-

tırbilmektedirler. Sigorta aracıları, bu işlemlerin yanında sigortalılar için bir çeşit danışmanlık görevini de üstlenmiş durumdadırlar. Sigorta aracıları, sigorta tellâlları ve sigorta acenteleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aracıların, sigorta işlemlerini arz etmekteki olumlu fonksiyonlarını tam olarak gerçekleştirebilmeleri için birtakım şartları da yerine getirmeleri gerekmektedir. **Sigorta sektöründe ve özellikle de sigorta aracılarının eğitimi bu nedenlerden dolayı önemli bir konu teşkil etmektedir.**

Sigortacılıkta meslek öncesi ve sonrası eğitimin önemi tartışmasız kabul edilmektedir. Son zamanlarda "personel gelişimi" kavramı altında kurslar ve seminer sistemleri ağırlık ve önem kazanmıştır. Meslek öncesi ve sonrası eğitimin artan önem ve anlamı, sigorta şirketlerinin eğitim yatırımları yanında, son yıllarda şirketleri aşan bir tarzda bir dizi girişime yönelmiştir. Bugün birçok Avrupa ülkesinde birçok işletme ve sigorta sektörünün meslek öncesi ve sonrası eğitim ihtiyacının kar-

şılınması ile ilgili aktivitelerde önemli teklifler bulunmaktadır.

Öncelikle burada bu çalışmanın amacı, sigorta sektöründe ülkelerin eğitim sistemlerini karşılaştırmak değildir. Böyle bir karşılaştırma ancak eğitim alanında çok sayıda değişik faktörün incelenmesi ile ortaya konulabilir (söz konusu okulların kalite ve durumu, aktüel ihtiyaçlar, eğitimin kalitesi ve eğitim araçları vb). Buna karşılık eğitim sistemlerinin yapılarının birbiri karşısındaki durumlarının ortaya konulması mümkündür.

II- Genel Olarak Sigorta Aracıları Kavramı

Sigorta aracıları kavramı ile bir sigorta müessesesinin kendi teşkilâtı dışında kalan istihsal organları anlatılmak istenmektedir.¹ Bir diğer görüşe göre ise, sigorta aracıları kavramı ile anlatılmak istenen akit yapma yetkisine sahip olmayan ve sadece sigortacı ile sigorta yaptırmak isteyen bir

¹ Kender, *Sigorta Hukuku*, s.91; Karayalçın, *Tüzel Kişiler*, s.231.

araya getiren kimselerdir.² Savunulan bu görüşe göre, sigorta aracıları içine sadece prodüktörler ve aracı acenteler girecektir. Sözleşme yapmaya yetkili acenteler ise sigorta aracısı sayılmamaktadır.³ Avrupa Birliği Hukuku'nda ise sigorta aracıları, sigortacının teşkilâtı dışında kalan istihsal organlarıdır.⁴ Mevzuatımıza göre sigorta acenteleri, sigorta prodüktörleri ve sigorta brokerleri sigorta aracıları kavramı içinde mütalâa edilmektedir. Bu sayılan üç sigorta aracısı kavramının Türk hukukunda yerleşmiş olmasına rağmen, mahiyet farklarının yeteri kadar ortaya konulmadığı da bir gerçektir. Hiç şüphesiz, sigorta aracıları ile ilgili hukuki düzenlemelerin yapılmasından önce sigorta aracıları tiplerinin hukuki mahiyetinin ortaya konulması ve yeterli tanımlara kavuşturulmaları gerekmektedir. Aynı şekilde Avrupa Birliği hukukunda da bir direktifte sigorta aracıları kavramının netliğe kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır.⁵

A. Türk Hukukunda Bir Kavram Kargaşası: Sigorta Aracıları Kavramı

Sigorta aracıları, kişileri etkileyerek sigortalanmaya teşvik ederler. Sigorta şirketleri-

nin kendi elemanları ile halkın bütün kesimlerine ulaşması bir hayli güçtür. Oysa bu işi meslek edinen aracılar halkın her kesimine ulaşmakta ve onları etkileyebilmekte ve sigortaya teşvik edebilmektedirler.⁶ Sigorta aracılarının en önemli fonksiyonlarından biri de müşterilerine sigorta konusunda danışmanlık görevi yapmalarıdır.⁷

Türk hukukunda sigorta aracıları kavramı ile sigorta acenteleri ve sigorta tellâlları (prodüktörü) anlatılır. Bu iki aracı tipi arasında temelde mahiyet farkları olmasına rağmen işlevsel benzerlikler de vardır. Bu iki aracı kavramına kanun koyucunun prodüktör ile mahiyet farkının ayniyetini gözden kaçırdığı bir aracı kavramı daha eklenmiştir ki, o da broker kavramıdır.

1. Acente Kavramı

Mevzuatta özel olarak sigorta aracılarının tanımlandığı görülür. Sigorta aracılarında acente, hem Türk Ticaret Kanunu m. 116'da genel olarak, hem de Sigorta Murakabe Kanunu'nun 9. maddesinde özel olarak tanımlanmıştır.⁸

Türk Ticaret Kanunu m. 116, acenteyi, "ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tâbi bir sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimse" olarak tanımlarken; Sigorta Murakabe Kanunu m. 9'da sigorta acentesi, "her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tâbi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde daimi bir surette Türkiye'deki sigorta şirketlerinin ruhsatlı buldukları sigorta dallarındaki sözleşmelere aracılık eden veya bunları yapan gerçek veya tüzel kişiler" olarak tanımlanmıştır. Kanunlardaki bu tanımlamalara uygun olarak sigorta acenteleri akdi yapan veya aracı acente olarak

özel hukuk kanunlarına bırakılmı ve sigorta acentelerinin denetlenmesi ile ilgili hususlar bu kanunda yer almalı idi. Aynı yönde eleştiriler için bkz. Kender, R.: Kanun Yapma Tekniği ve Mevzuat Açısından Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Taslağı, Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Taslağı Sempozyumu, İstanbul 1991, s.15; Damcı, A.: Tartışmalar, Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Taslağı Sempozyumu, İstanbul 1991, s.25; Kalpsüz, T.: Tartışmalar, Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Taslağı Sempozyumu, İstanbul 1991, s.27.

² Bozer, s.18.

³ Karayalçın, Tüzel Kişiler, s.231.

⁴ Bkz. AB1, Nr. L 26, 31.1.1977, s.14 (77/92/AET), m.2.

⁵ Bkz. AB1. Nr. L 19, 12.12.1991.

⁶ Karayalçın, Ticari İşletme, s.360.

⁷ Deschamps, s.17.

⁸ Burada özellikle Sigorta Murakabe Kanunu'nda acente tanımının verilmesi eleştirilebilir: Murakabe ile ilgili bir kanun içinde ticaret hukukunun temel kavramlarından biri olan acente kavramının tanımlanması kanun yapma tekniğine aykırıdır. Acente kavramı, bu konuyu düzenleyen

ikiye ayrılmaktadır. Acentelerle ilgili ayrı alt tanımlamalara rastlamak da mümkündür.⁹

2. Prodüktör (Tellâl) Kavramı

Prodüktör kavramı ise Fransızca kökenli bir kelime olup sigorta istihali ile ilgili bütün kişileri anlatmaktadır. Yani acente (agent), tellâl (courtier), istihsal görevlisi (démarcheur), memur (employé) ve vekil (mandataire)leri anlatmak için prodüktör kavramı kullanılmaktadır.¹⁰ Fransız hukukunda sigorta tellâlını anlatmak için kullanılan kavram ise "courtier d'assurance"dir. Türk hukukunda kullanılan sigorta prodüktörü kavramı Fransızca'da kullanılan anlamından kaydırılmış ve hukuki mahiyeti itibariyle sigorta tellâlına dönüştürülmüştür. Halbuki Türk hukuk dilinde bu kavram yer-

⁹ Bu tanımlamaların bazılarında doktrin, bazılarında da mevzuatta rastlanmaktadır. Bu tanımlamaları şu şekilde sıralamak mümkündür: *Umumi Acente: Bir sigorta şirketinin çalıştığı bütün sigorta dallarında aracılık yapan sigorta acentesine verilen addır. Hususi Acente: Sigorta şirketinin çalıştığı sigorta dallarından bir veya birkaçında aracılık yapan acentedir. Tali Acente: Acentenin acenteliğini yapan aracı tipidir* (Kender, R.: *Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku*, I, İstanbul 1999, s.93; Atabek, R.: *Sigorta Hukuku*, İstanbul 1950, s.20; Bozer, A.: *Sigorta Hukuku*, İstanbul 1965, s.19, dn.15). *A Tipi Acente, B Tipi Acente.*

¹⁰ Bu konuda bkz. Picard/Besson, s.271.

leşmiş bir kavram olan "tellâl" kavramı ile karşılanabilirdi. Kaldı ki, "sigorta tellâl" kavramı sigorta istihali ile ilgili kişilerden sadece bir kısmını ifade etmesi ve de bu kavram kapsamına giren kimselerin hukuki durumlarını açıklaması itibariyle daha isabetlidir.¹¹

Sigorta uygulamasında prodüktör olarak kullanılan kavram esasen Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlaması yapılan tellâldan başka bir kavram değildir.

Tellâl, Türk Ticaret Kanunu m. 100'de, "tarafardan hiçbirine ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru ve müstahdem yahut acente gibi bir sıfatla bağlı olmaksızın, ücret karşılığında ticari işlere aracılık yapmayı meslek edinen kimse" olarak tanımlanmaktadır.

3. Broker

Broker kavramı ise İngilizce bir kavram olup İngiliz hukukunda tellâl kavramına karşılık gelmektedir. Bu hukuk sisteminde sigorta tellâl kavramını ifade etmek için kullanılan kavram ise "insurance broker"dir.¹² Sigorta Murakabe Kanunu m. 37 ile Türk hukukuna broker kavramı ithal edilmiştir. Fakat sigorta prodüktörü ile aynı hukuki mahiyette olan bu kavramın ve suni bir ayırımın herhangi bir faydası bulunmamaktadır ve bu aracı tipinin de sigorta tellâl kav-

¹¹ Kalpsüz, s.170.

¹² Bkz. 77/92/EWG. m.2, b.2/a.

ramı ile karşılanabilmesi mümkündür.

Sigorta Murakabe Kanunu'nun 37. maddesi sigorta aracalarına bir yenisini ilâve etmiştir: "Broker". Brokerin tanımını "Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin (risklerin) sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek ve tüzel kişiler" olarak verilmiştir.¹³ Halbuki aynı Kanunun aynı maddesinde prodüktör ise "sigorta ettiren ve sigortacıya bağlı olmaksızın çeşitli sigorta dallarında sigorta olmak is-

¹³ *Broker, Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği, m.4 f ve e bendinde ise şu şekilde tanımlanmıştır: "Sigorta Brokeri: Sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişileri, Reasürans Brokeri: Sigorta brokerlerinin yaptıkları işleri sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri arasında yapan gerçek veya tüzel kişileri ifade eder".*

teymlere bilgi vererek sigorta sözleşmesinin şartlarını müzakere ve tehlikenin konusu ve özelliklerine göre sigorta teklifnamesini hazırlamada yardımcı olan ve çalışmalarının karşılığında komisyon alan gerçek ve tüzel kişiler” olarak tanımlanmıştır.

Aynı madde içinde iki farklı sigorta aracı tipi tanımlanmak istenmiş ise de, bu tanımlar incelendiğinde, kanunun saydığı bu aracı tipleri arasında herhangi bir hukuki mahiyet farkının bulunmadığı görülecektir. Esasen prodükörden farklı bir mahiyeti olmayan brokerin ayrı bir tanımla verilmesi, ayrıca brokerler için ayrı yönetmelikler ihdas edilmesi¹⁴ bir yönüyle konunun ele alınışındaki dikkatsizliği göstermektedir.¹⁵

B. Avrupa Birliği Hukukunda Sigorta Aracıları Kavramının Tayini

Avrupa Birliği hukukunda tanımlanması yapılan üç tip aracı kavramı görülür. Bunlar, tellâl (prodüktör), acente ve tali acente kavramlarıdır. 77/92/AET'nin gerekçe bölümünde sigorta acenteleri ile sigorta prodüktörleri arasında faaliyetlerinin sınırlanması ile

¹⁴ Bkz. Sigorta ve Reasürans

Brokerleri Yönetmeliği (RG. Tarih: 26.12.1994, Sayı: 22153).

¹⁵ Kender, brokerin Türk hukukunda ayrı bir aracı sanılmasının sebebini, İngiltere tatbikatına bakılması olarak tahmin etmektedir (Sigorta Hukuku, s.101).

ilgili olarak üye ülkeler uygulamasında farklı hükümler bulunması sebebiyle sigorta aracıları kavramının tanımlanması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁶ Buna göre sigorta aracıları ;

- Bir sigorta veya reasürans koruması temin amacı ile sigorta alıcısı ile sigortacı veya seçilen reasürör arasında aracı olarak çalışan ve taraflardan bağımsız olarak hareket eden, sözleşmenin yapılması için hazırlık işlemlerini yapan ve gerekli işlemleri özellikle zarar olaylarında yerine getiren kişiler (77/92/AET, m.2, b.1/a)¹⁷,

- Bir ya da birden fazla sözleşmeyi yapmakla görevlendirilen ve bunları bir ya da birden fazla sigortacı adına ve hesabına veya sadece hesabına arz eden, hazırlayan veya akdeden veya gerekli işlemleri, özellikle zarar olaylarında yerine getiren kişiler (m.2, b.1/b)¹⁸,

¹⁶ AB1. Nr. L 1. 26, 31.1.1977, s.14.

¹⁷ 77/92/EWG, m.2, b.2/a'da ülkelere göre bu aracıların isimlendirilmesi de gösterilmektedir: Bu aracılar Fransa'da "courtier d'assurance, courtier d'assurance maritime, courtier de réassurance"; Almanya'da "Versicherungsmakler, Rückversicherungsmakler"; İngiltere'de ise "Insurance Broker" olarak isimlendirilmektedir.

¹⁸ 77/92/EWG, m.2, b.2/b'de ülkelere göre bu aracıların isimlendirilmesi de gösterilmektedir. Bu aracılar Fransa'da "agent général d'assurance"; Almanya'da "Versicherungsvertreter"; İngiltere-

- Yukarıda tanımlanan aracılar arasına girmeyen, ancak orada belirtilen kişiler hesabına faaliyet gösteren, mükellefiyet üstlenmeksizin verilen işleri yapan, sigorta sözleşmelerinin örneklerini ve primlerin toplanmasını üstlenen kişilerdir (m.2, b.1/b).^{19 20}

III. Sigorta Aracılarının Mesleki Yeterliliği

Kanun koyucular sigorta aracılarının üstlendikleri bu fonksiyon yanında taşıdıkları riskleri de engelleyebilmek ve sigorta sektörünü güvence altına alabilmek için sigorta aracılarının mesleki yeterlilikleri ile ilgili düzenlemeler yapma ihtiyacı hissetmişlerdir.

Avrupa Birliği de, 12.12.1991 tarihli tavsiye kararında konuyu şu gerekçelerle düzenleme ihtiyacı duymuştur. Sigorta aracıları, üye ülkelerde sigortacılık sektöründe görev-

re'de ise "agent" olarak isimlendirilmektedir.

¹⁹ 77/92/EWG, m.2, b.2/c'de ülkelere göre bu aracıların isimlendirilmesi de gösterilmektedir: Bu aracılar Fransa'da "mandataire, intermédiaire, sous-agent"; Almanya'da "Gelegenheitsvermittler, Inkassant"; İngiltere'de ise "sub-agent" olarak isimlendirilmektedir.

²⁰ 77/92/EWG'de bu aracıların, yani tali acentelerin ayrıca tanımlanmasının sebebi, bu aracı tipinin üye ülke hukuklarında farklı hukuki düzenlemelere tâbi tutulmalarıdır. Türk hukukunda ise tali acente ile acenteliği asıl meslek olarak icra eden kişiler arasında hüküm ve sonuç farkı bulunmamaktadır.

ler üstlenmiş durumdadırlar. Ortak pazarın kuruluşu çerçevesinde hizmet dolaşımının serbestisi sonucu olarak sigorta arz ve talepleri gittikçe daha da artmaktadır. Sigorta aracılarının mesleki yeterlilikleri, sigorta ve potansiyel sigortalıların korunması için önemli bir unsurdur. Bütün üye ülkelerde sigorta aracılığı faaliyetine kabul için **genel, ticari ve uzmanlık bilgi ve becerisi aranmaktadır**. Bu bilgiler, temelde bütün sigorta aracıları için istenilmeye değer bilgilerdir. Güçlü bir uyumun sağlanabilmesi için bu yönde tedbirlerin alınması zorunludur.

Üye devletler AET Antlaşmasına uygun olarak meslek organizasyonları ile, sigortalı ve potansiyel sigorta alıcılarının sayılan aracılar tarafından yeterli şekilde bilgilendirilmesini garantileyen genel, mesleki ve ticari bilgilerin tespitinin yapılabilmesi mümkün kılınmaktadır. Sigorta aracılarının, duruma göre rekabet serbestisi ve güvenilirlik açısından ve de mesleki sorumluluk bakımından mesleki gerekleri de yerine getirmeleri gerekmektedir.

Prodüktörlerin mesleğe başlayabilmeleri için gereken asgari öğrenim şartı lise veya dengi okul mezunu olmaları iken, brokerler bakımından bu şart ağırlaştırılmış ve en az dört yıllık yüksek okul mezuniyeti veya alternatif şart olarak yurt içinde ya da

yurt dışında faaliyet gösteren bir sigorta veya reasürans şirketinde sigorta branşları ile ilgili teknik servislerde imza yetkisine sahip yönetici olarak en az üç yıl veya sözleşme veya prim tahsiline yetkili acente olarak en az beş yıl çalışmış olmaları şartı aranmıştır. Buna karşılık sigorta prodüktörleri için mesleki eğitim ve mesleki sınav şartı aranırken, brokerler için böyle bir şart getirilmemiştir.²¹

Sigorta aracılarında acente ve prodüktörler için aranacak şartlar genel olarak üye ülkelere göre farklı düzenlemelere tâbi olmaktadır. Bu farklı düzenlemelere bir yeknesaklık kazandırılmak istenmiştir. Bu amaçla sigorta aracıları ile ilgili genel yeterlilik esasları getirilmeye çalışılmıştır.

Üye ülkeler, 77/92/AET m. 2'de belirtilmiş bulunan her aracı çeşidi için gerekli bilgi ve kabiliyet seviyesini tespit etmelidirler. Tespit edilen bu bilgi ve kabiliyet seviyeleri üye ülkeler tarafından onaylanacaktır. Bu bilgi ve becerilerin seviyesi ve bunların stajları (uygulamaları) üye devletlerin kabul edilmiş mesleki organizasyonları tarafından ya da sigorta girişimcileri tarafından da tespit edilebilir ve düzenlenebilir niteliktedir (92/48/AET m. 4, b.2.).

²¹ Burada ele alınan farklı hükümler konu açısından sınırlanmıştır.

Türk hukukunda, Danıştay tarafından iptal edilen Acenteler Yönetmeliği'ne²² göre sigorta acenteleri hakkında aranacak mesleki bilgi ve tecrübe şartları şunlardır:²³

Gerçek kişilerin sigorta acenteliği yapabilmeleri için gereken asgari şart, en az lise veya dengi okul mezunu olmasıdır (Yönetmelik, m. 5/c). Sözleşme yapma veya prim tahsiline yetkili gerçek kişi acentelerde ise Yönetmeliğin 5. maddesine ek olarak şu niteliklerden birini taşıması da aranmakta idi (Yönetmelik, m. 7):

- En az iki yıllık, konusu ile ilgili yüksek okul veya dört yıllık yüksek okul mezunu olmak veya Birlikçe kabul edilip Müsteşarlıkça uygun görülen bir kursu tamamlamış olmak,
- En az iki yıl bir sigorta şirketinde imza yetkisine sahip olarak görev yapmış olmak veya en az üç yıl bir sigorta veya reasürans aracısı yanında bilfiil sigorta istihsal elemanı olarak çalışmak suretiyle belli bir mesleki deneyim kazanmış olmak,
- En az iki yıl aracılık yetkisine sahip acente olarak çalışmış olmak.

²² RG. 14 Aralık 1994, Sayı 22141.

²³ Çıkarılacak yeni Acente Yönetmeliği'nin genel karakteristiğini de büyük bir ihtimalle bu eski yönetmelik teşkil edecektir.

Sigorta acenteleri için asgari şart olan lise veya dengi okul mezunu olma şartının, sözleşme yapma ve prim tahsiline yetkili acenteler için ağırlaştırıldığı görülür.

Gerçek kişilerin sigorta prodüktörü olabilmeleri için asgari şart burada da sigorta acentelerinde olduğu gibi, lise veya dengi okul mezunu olmalarıdır (Sigorta Prodüktörleri Yönetmeliği²⁴ m. 4/c). Ayrıca bu kimselerin Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından yılda en az bir defa açılacak ve en az dört hafta sürecek prodüktörlük kursuna tâbi tutulmaları ve meslek sınavını kazanmaları gerekecektir (Yönetmelik m. 5 ve 6).

Gerçek kişi brokerlerde mesleki eğitim ve tecrübe için birbirine alternatif şartlar getirilmiştir. Gerçek kişilerin brokerlik yapabilmeleri için en az dört yıllık yüksekokul me-

zunu olmaları veya yurt içinde ya da yurt dışında faaliyet gösteren bir sigorta veya reasürans şirketinde sigorta branşları ile ilgili teknik servislerde imza yetkisine sahip yönetici olarak en az üç yıl veya sözleşme veya prim tahsiline yetkili acente olarak en az beş yıl çalışmış olmaları gerekmektedir (Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği²⁵, m. 5/c).

IV. Avrupa'da Sigorta Sektörü İçinde Ulusal Eğitim Sisteminin Yapısı

12 Avrupa ülkesinin sigorta sektöründe ulusal eğitim sisteminin yapısı (eğitim sisteminin yapısı, süresi, bitirme şekli, kurslara kabul için gerekli şartlar, mezuniyet ve eğitim masraflarının karşılayıcısı) hakkında yapılan bir araştırma²⁶; eğitimin önemli hususları ve eğitim sisteminin özel bir

şekli ile birlikte ülke uygulamalarını içermektedir. Söz konusu incelemelerden yola çıkılarak sigorta sektöründe Almanya, Fransa ve Avusturya'daki ulusal eğitim sistemi incelenecektir.

A- Fransa

Fransa'nın sigorta sektöründeki eğitim sistemi, daha ziyade sigorta branşlarının veya ülkenin lise ve üniversitelerdeki özel eğitim organizasyonları yoluyla yerine getirilmektedir.

- *Sigorta Eğitimi Topluluğu* (L'Association pour l'Enseignement de l'Assurance - AEA), sigorta sektörüne kapsamlı, genel ve üç aşamalı bir eğitim yolu hazırlamaktadır. Bu üç aşamalı kursların süresi, iki ve üç yıllık bir eğitim zamanı arasında değişmektedir. Bunlar aşağıda Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo I: Fransa'da Sigorta Eğitimi Topluluğu (AEA)'nın Kursları

No	Sigorta Eğitimi Topluluğu (AEA)'nın Eğitimleri	Süre
1	Sigorta Meslekî Belgesi Eğitimi	3 yıl
2	Sigorta Meslekî Brövesi Eğitimi	2 yıl
3	Yüksek Sigorta Teknikerliği Brövesi Eğitimi	2-3 yıl

²⁵ RG. 26.12.1994, Sayı 22153.

²⁶ Artho Guido, *Oniki Avrupa Ülkesinin Sigorta Sektöründe Ulusal Eğitim Yapıları, Avrupa Merkezi, St. Gallen, 1990, s.214-235.*

²⁴ RG. 2.8.1995, Sayı 22362.

Tablo 1'in 1 no'lu aşamasında yer alan sigorta mesleki belgesi eğitimine giriş, herhangi bir şarta bağlanmamıştır. Diğer iki kurs, bir önceki kurs sistemi üzerine inşa edilmiştir. *Sigorta Eğitimi Topluluğu*'nun üç kursu, meslekçiler için lise bitirme sınavı aranmaksızın 7 yıllık bir sürekli eğitimi gerektirmektedir.

Lise bitirme sınavını geçmiş olanlar, doğrudan hem sigorta mesleki bröve eğitimine hem de yüksek sigorta teknikeri brövesi eğitimine girebilmektedirler. Yüksek sigorta teknikerliği brövesi eğitimi, doğrudan bu eğitime katılmış lise bitirenler için sigorta mesleki brövesine sahip olan kimselere göre 1 yıl daha uzun

sürmektedir.

- Fransız sigorta sektöründe gelecekte kadrolu olarak çalışacaklar için ikinci bir eğitim sistemi de "*Ulusal Sigorta Okulu*" (Ecole Nationale d'Assurance-ENA) tarafından organize edilen üç aşamalı bir kurstan oluşmaktadır. Üç aşamalı kursların içeriği Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Fransa'da Ulusal Sigorta Okulu (ENA)'nun Eğitim Sistemi

No	Ulusal Sigorta Okulu (ENA)'nun Eğitimi	Süre
1	Tam zamanlı kadrosuzluk	1 yıl
2	Yönetici üyeler için kısmî zamanlı eğitim	2 yıl
3	Acente ve Tellâllar için tam zamanlı eğitim	2 yıl

Tablo 2'de görüldüğü gibi 1 ve 3 no'lu eğitim programları lise bitirenlere yöneliktir ve kursa giriş sırasında ilâve bir eğitim yılı gösterilebilir. Yine 4 ve 6 no'lu tablolarda yer alan tam zamanlı eğitim programın-

da ön eğitim süresi iki yıldır. Kısmi zamanlı yönetici üyeler için bu süre dört yıldır. Yönetici üyeler için eğitimin katılımcıları seçici bir usulle belirlenir.

Fransız sigorta sektöründe yukarıda belirtildiği gibi, acen-

te ve tellâlların eğitiminin yanında diğer meslek grupları için özel eğitim kursları bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak iki aşamalı uygulanan özel eğitim kursları Tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3: Acente ve Tellâlların Dışında Diğer Meslek Grupları Özel Eğitim Kursları

No	Dış Hizmetler-Eğitimi	Süre
1	Dış Hizmetler Eğitimi	
2	Sigorta Matematikçileri için Meslekî Eğitim	Kısmî Zamanlı/2 yıl

Dış hizmetler eğitimi mecburidir ve girişimcinin bünyesinde icra edilmektedir. Çalışanların işletme içi eğitim seyri, bir staj kitapçığı ile tespit edilmektedir. Bu süre sonunda sigorta meslek birliği tarafından staj kitapçığına dayanılarak bir meslek kartı düzenlenip verilmektedir.

Bir ön eğitimden geçen ve

halihazırda meslek içinde bulunan bir eleman sigorta matematikçileri için eğitim programına yazılabilir. Bu program *Sigorta Matematikçileri Merkezi (Centre d'Etudes Actuarielles)* tarafından organize edilmekte ve iki yıl sürmektedir. Katılımcılar, sunulan eğitim derslerine ayda üç gün devam etmektedirler.

Sigorta branşlarına genel giriş ve kadro durumu - gerekli kabul şartlarının varlığı halinde- üniversitelerde de sağlanabilmektedir. Burada aşağıdaki tam zamanlı ve dört aşamalı olan eğitim programları bulunmaktadır. Tam zamanlı ve dört aşamalı eğitim programları Tablo 4'te gösterilmiştir:

Tablo 4: Fransa'da Sigortacılık Alanında Üniversite Programları

No	Üniversite Eğitimi	Süre
1	Yüksek Sigorta Teknikerliği Brövesi İçin Eğitim	2 yıl
2	Bir Sigorta Enstitüsünün Üniversite Diploması İçin Eğitim	2 yıl
3	Sigortacılıkta Yüksek Özel Eğitim Diploması	1 yıl
4	Sigorta Matematikçileri İçin Üniversite Eğitimi	3 yıl

Tablo 4'te belirtilen 1 no'lu aşamada gösterilen "sigorta teknikerleri için bröve" yukarıda bahsi geçen Tablo 1'de belirtilen 3 no'lu eğitim programı ile uyumludur.

Üniversite programlarına giriş için birtakım şartlar aranmaktadır. 1 no'lu sigorta teknikerliği brövesi için eğitim programına katılım ancak lise bitirme derecesinin elde edilmesi ile mümkündür. 2 no'lu sigorta enstitüsünden bir üniversite diploması alabilmek için eğitime kaydolmanın şartı

ise hukuk veya iktisat lisansını bitirme şartına bağlıdır. 3 no'lu yüksek özel eğitim diploması için hukuk veya iktisatta ikinci bir diploma alma şartı bulunmaktadır. 4 no'lu sigorta matematikçileri için üniversite eğitiminde ise matematiğe yönelik (matematik kolu) lise bitirme şartı aranmaktadır.

Fransız sigorta eğitiminin bir özelliği ise *Sigortacılık Eğitim Merkezi (Centre de Formation de l'Assurance)* tarafından düzenlenen staj uygu-

lamasıdır. Bu staj, sigorta şirketlerinin uzmanlık alanlarında bulunmaktadır (s.214). Staj, kural olarak birkaç gün sürmekte olup, bu stajlar yıllık olarak özel bir yayınla duyurulmaktadır.

B- Almanya

Almanya'da sigortacılık alanında temel ve sonraki mesleki eğitim programı olarak üç aşamalı bir sistem bulunmaktadır. Bu sistem Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5: Almanya'da Temel ve Sonraki Meslekî Eğitimin Üç Aşaması

No	Eğitim	Süre
1	Sigorta Satıcılığı Eğitimi (Versicherungskaufmann)-ikili	3 yıl
2	Sigorta Uzmanlığı Eğitimi	2 yıl
3	Sigorta İşletmeciliği Eğitimi	2 yıl

• Bir ortaokul mezunu, 3 yıl sigortacılık (Versicherungskaufmann) Tablo 5, No 1) alanında eğitim görebilmektedir. Orada gelecekteki meslek sahibi, işletmede ve meslek okulunda ikili bir eğitim almaktadır. Küçük sigorta girişimcileri, Alman Sigortacılık Mesleki Eğitim Birliği Makamında özel uzmanlık derslerine yazılabilmektedirler. Sigorta satıcısı (Versicherungskaufmann) temel eğitimini bitirenler, satıcı-yardımcı belgesini almaya hak kazanmaktadırlar.

Sözü edilen sigorta satıcılığı

ğı eğitimini başarıyla tamamlayan ve üç yıl sigorta mesleğinde çalışanlar “Sigorta Uzmanlığı” (Versicherungsfachwirt)nda (Tablo 5, No 2) okumaya devam edebilmektedirler. İşletme ve meslek üzerine olan bu eğitim yaklaşık olarak 2 yıl sürmekte ve üniversite derslerine devam veya açık öğretim kurslarına devamla yerine getirilebilmektedir. Satıcı-yardımcı belgesine sahip olanlar sigorta uzmanlığı eğitimine devam edebilmek için 6 yıllık bir mesleki uygulamalarını ispat etmektedirler.

Tablo 5’te görülen 3 no’lu eğitimde ise sigorta uzmanlığı eğitimini tamamlamış olanlar dört sömestr eğitime devam ederek *Alman Sigorta Akademisi’nin (Deutsche Versicherungsakademie)* sigorta işletmeciliği diplomasını almaktadırlar.

• Sigorta sektöründe yukarıdaki üç aşamalı eğitimin yanında Almanya’da sigorta şirketlerinin dış elemanları için ayrı bir eğitim sistemi de bulunmaktadır. Bu eğitim sistemi 2 aşamalı olup aşağıda Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6: Dış Elemanların Eğitimi

No	Eğitim
1	Dış Elemanlar İçin Eğitim: 200 ders ve denetim altında 60 günlük bir uygulama
2	Meslek Akademisinde Eğitim: 2 yıl

Yeni temsilci işletme içinde 200 saatlik bir ders ve denetim altında yeni mesleği ile ilgili bir uygulamaya tâbi tutulmaktadır. Bu program, müşteri danışmanlığı ve satış temelinde sigorta aracılığının hukuki esasları ve iş için gerekli sigorta mesleği ile ilgili esasları içermektedir. Şirketin yeni dış elemanları işletme ile ilgili Alman Sigortacılık Mesleki Eğitim Birliği Makamında yapılan sınavı da vermek zorun-

dadırlar. Bu sınavı başaranlara bir belge (diploma) ve kimlik verilmektedir.

Tablo 6’da 2 no’lu eğitim olan *Meslek Akademisi (Berufsakademie)’nde* eğitimin bir özelliği bulunmaktadır. Bu da Baden-Württemberg ve Schleswig-Holstein eyaletlerinde lise bitirenler iki yıllık bir ikili sisteme sahip eğitime yazılabilmektedirler. Bunlar işletme içi eğitime tâbi tutulmaktadırlar. Bu kişiler bir taraftan

işletme içinde eğitim görmekte ve diğer taraftan da Meslek Akademisi’ne devam etmektedirler.

• Almanya’da yüksek okul aşamasında da sigortacılık eğitimi verilmektedir. Bu çalışmada özellikle Köln Meslek Yüksek Okulu’nda sigortacılık alanında verilen eğitim üzerinde durulacaktır. Bu yüksekokulda işletme diploması verilmektedir. Bu iki aşamalı eğitim Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7: Almanya'da Sigortacılık Alanında Yüksekokul Eğitimi

No	Eğitim ve Mezuniyet	Yeri
1	İşletme Diploması için Meslek Yüksek Okulunda Eğitim	Köln Meslek Yüksek Okulu
2	Yüksek Okulda Sigortacılıkta Uzmanlaşma Eğitimi	Değişik Yüksek Okullar

Birçok yüksek okulda öğrenim gören kimseler sigortacılık eğitimine dayanmayan bir çerçevede kendilerine sunulan bir program altında sigortacılık alanında uzmanlaşabilirler. Bu programlarda sigorta teorisi, sigorta işletme teorisi, sigorta

hukuku, sigorta matematiği, sigorta hekimliği sunulmaktadır. Bu alanlarda eğitimin tamamlanmasında kısmen sınav yapılabilmektedir.

- Ulusal alanda sigortacılık alanında kurulmuş özel meslek enstitülerinden üçü ö-

nemlidir. Bu enstitüler sigorta sektöründe meslek öncesi ve sonrası eğitim programları düzenlemekte, seminer ve oturumları organize etmektedirler.

Almanya'da sigorta sektöründe özel eğitim veren enstitüler Tablo 8'de gösterilmiştir:

Tablo 8: Almanya'da Sigorta Sektöründe Özel Eğitim Enstitüleri

Alman Sigortacılık Sektörü Meslekî Eğitim İşleri
Alman sigortacılık Sektörü Birliği İşletme Ekonomisi Enstitüsü
Alman Sigorta Akademisi, Münih

Bu üç enstitü Almanya'da birçok fonksiyonu yerine getirmektedir. Özellikle Alman Sigorta Akademisi çok çeşitli programlar düzenlemektedir: Alman sigortacılığının farklı hedef grupları için temel ve uzmanlık kursları 190 sayfalık

bir kitapçıkta tanıtılmaktadır.

C- Avusturya

Avusturya'da sigortacılık alanında ulusal öneme sahip 5 eğitim programı tespit etmiş bulunmaktayız. Bunlardan üçü

mesleğe giriş alanında, diğer ikisi ise üniversite bünyesinde etkili olan programlardır.

- Sigortacılık mesleğine girişte aşağıda belirtilen üç eğitim sistemi bulunmaktadır. Bunlar Tablo 9'da gösterilmiştir:

Tablo 9: Avusturya'da Sigortacılık Mesleğine Giriş

No	Eğitim	Süre
1	Genç Memurlar İçin Uzmanlık Eğitim Kursları-ikili	3 yıl
2	Yüksek Okul Mezunları İçin Uzmanlık Eğitim Kursları-ikili	1 yıl
3	Sigorta Satıcıları İçin Staj Eğitimi	3 yıl

Tablo 9'da görülen 1 ve 2 no'lu kurslar, ikili temel eğitim sisteminden faydalanmaktadır: Kursiyerler, bir sigorta girişimcisinde çalışmakta ve kısmen bir eğitim kursuna devam etmektedirler. 1 no'lu kurs, 3 yıl sürmekte ve normal bir okul bitirmeye bağlanmaktadır.

2 no'lu kurs, ticaret okulu veya genel bir meslek yüksek okulu dolayısıyla sadece 1 yıl sürmektedir.

Sigorta satıcıları için planlı bir staj eğitimi, tam bir okul eğitimidir. Bu, kamu hukuku fonksiyonunu üstlenen özel meslek okulları ile de destek-

lenmektedir. Belirlenen okullarda staj eğitimi tamamlanmaktadır. Bu kurslar ilk olarak 1990 kışında başlamıştır.

- Avusturya'da sigortacılık alanında üniversite eğitimi ise aşağıda Tablo 10'da belirtildiği gibi iki program bulunmaktadır:

Tablo 10: Avusturya'da Sigortacılık Alanında Üniversite Eğitimi

No	Eğitim – Bitirme	Süre
1	“Akademik Sınavlı Sigorta Satıcılığı” İçin Sigorta Sektöründe Üniversite Eğitimi	4 Sömestr
2	“Sınavlı Sigorta Matematikçiliği” İçin Kısa Öğrenim	6 Sömestr

Tablo 10'daki 1 no'lu eğitim programına katılanlar, sigortacılık mesleği ile ilgili işletme ekonomisi ve hukuk bilgisine sahip olmaktadır. Bu eğitim üç üniversitede alınabilmektedir: Viyana Ekonomi Üniversitesi, Linz Üniversitesi ve Graz Üniversitesi. Giriş için şartlar lise bitirme sınavı veya sigorta sektöründe beş yıllık bir çalışmadır. Üç üniversitede iki yıllık eğitimi 120-180 öğrenci bitirmektedir. Sigorta matematiği için kısa eğitim, Viyana Teknik Üniversitesi'nin Sigorta Matematiği Enstitüsü'nde verilmektedir. Burada yılda 40-50 öğrenci eğitimini tamamlamaktadır. Giriş şartı ise, lise bitirme sınavının verilmesidir.

V. Türk Sigortacılık Eğitimi İçin Çıkarılabilecek Sonuçlar

Sigorta şirketlerinin amacı, çeşitli risklerle karşı karşıya kalan insanlar ile sermaye unsurlarını korumak ve uğranılan zararı karşılamaktır. Sağlanmış oldukları bu hizmetlere karşılık onlardan prim almaktadırlar. Şüphesiz alınmış olan primler sigortacının sigortalıya sunmuş olduğu hizmetin sürekliliği ve güvencesinin fiyatıdır. Tüm dünyada sigortacılıkta, genellikle sigorta primi belirlenirken üzerinde önemle durulan konuların başında peşin tahsilât gelmektedir. Sigortacının karşılamak zorunda olduğu zararı, toplu bir fonda

karşılması gerekliliğinden, öncelikle bu fon yaratılmalıdır. Ayrıca peşin tahsilât, sözleşme süresi içinde yapılacak yatırımlardan elde edilebilecek kârın oluşumuna olanak sağlamaktadır.

Sayıları yıldan yıla değişmekle birlikte ülkemizde fazlaca sayılabilecek miktarda irili ufaklı, yerli yabancı veya joint venture şeklinde sigorta şirketleri faaliyet göstermektedir. Ancak faaliyet gösteren şirketler genel olarak değerlendirildiğinde, sektörde oligopol piyasasının geçerliliği söz konusu olmaktadır. Bunun nedeni de sektörde önemli paylara sahip bulunan sigorta şirketlerinin ortaklık yapısına bakıldığında, büyük hissedarlar-

rın bankalar olmasıdır. Bu durum ilk bakışta banka şubelerinin bir acente olarak faaliyet göstereceğini, böylelikle poliçe sayısının artırılması ile peşinat tutarlarının tahsilâtının fazla olabileceği sonucu çıkarılabilir. Ancak sigortacılık ile bankacılık farklı özelliklere sahip iki ayrı finansal piyasanın aracı kurumları olmalarından dolayı banka elemanlarının bu konuda yeterli olmaması sigortayı potansiyel müşteriye götürmek yerine, potansiyel sigortalının bankaya gelmesini beklemek şeklinde olmuş ve devletin yasa ile zorunlu kıldığı trafik sigortası gibi branşlarda acente görevini sigortacılık sektöründen uzak trafik takip büroları üstlenmiştir. Bu durum trafik sigortası portföyünü artırırken, bu tür sigorta pazarlamacılarının diğer sigorta branşlarında (hayat, sağlık, vb) bilgisizlikleri ile ilgisizliklerinin birleşmesi, sigortacılık sektörünün yeterince gelişmemesine neden olmuştur. Bugün ise aynı durum, zorunlu deprem sigortası ile gündemdedir. Onbir milyon konutun sigorta kapsamında olmasına rağmen, 22 Mart 2001 tarihi itibarıyla 654.000 poliçenin yapılmış olması, toplum olarak sigorta konusundaki duyarsızlığımızı ve sigorta pazarlamacılarının da yetersizliğini göstermektedir. Yarın emlak komisyoncularını da sigorta pazarlamacıları olarak görmek, sigorta pazarlamacıları sayısını artırmış görünse de,

aynı trafik takip büroları gibi yeterli bir temel eğitim almamış sigorta pazarlamacıları konumunda olacaklardır. Temel eğitim almamış olan sigorta pazarlamacılarına iş başında eğitim vermek hatalara yol açacak ve sektörün en önemli unsuru olan güven unsurunu zedeleyecektir.

Unutulmamalıdır ki, kazanılmamış olan her potansiyel sigortalı, sigorta şirketlerinin kaybından çok ülkemizin sermaye birikimi ile bunların etkin kullanılması açısından büyük bir kayıptır. Bunun için de;

• Ülkemizde sigorta eğitiminin yetersizliği ve özel sigorta bilincinin gelişmemiş olmasının sigortanın yeterince yaygınlaşmasını engellediği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle sigorta eğitiminin, ilkokullardan başlayarak sigorta bilincinin oluşmasına yardım edecek şekilde, genel eğitim programının içinde yer almasının sağlanması gerekmektedir.

• 2000 yılı itibarıyla yükseköğretim sistemimizde:

Yüksekokullar itibarıyla;

✓ “Sigortacılık” adı altında Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Başkent Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,

✓ “Aktüerya” adı altında Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu,

Meslek Yüksekokulları itibarıyla;

✓ “Sigortacılık” adı altında Uludağ, Harran, İstanbul, Cumhuriyet Üniversiteleri Yüksekokulları,

✓ “Bankacılık ve Sigortacılık” adı altında Anadolu, Gaziantep, Yeditepe ve Cumhuriyet Üniversitelerinde sigortacılığa ilişkin bölüm/programlar bulunmaktadır. Görüldüğü gibi çok az sayıdaki üniversitemizde ön lisans ve lisans düzeyinde sigorta eğitim bölümü/programı vardır. Ayrıca sigortacılık bölümü/programı olan okullarda da genellikle sigortacılık derslerinin diğer derslere göre kredi saatleri azdır.

• İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin tüm bölümlerinde en azından “Genel Sigorta İşletmeciliği” ve “Genel Sigorta Hukuku” dersleri, ders programına alınmalıdır.

• Mesleki bilgi ve beceri hususunda Avrupa Birliği Hukuku ile Türk hukukunun paralel düzenlemelere sahip olduğu söylenebilir. Gerçekten mesleğe kabulde belirli bir öğrenim veya tecrübe yahut mesleki kurs ve sınav şartının aranması takdire şayandır. Mesleğe başlangıç ve mesleğe devam esnasında sigorta aracıları için bir sicil Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği nezdinde tutulması gayet isabetlidir. Çünkü söz konusu sicil özel bir sicildir ve böyle bir sicil Birlik nezdinde tutulmasının sigorta

hukuku açısından birçok faydası sıralanabilir.

- Sigortacılık sektöründe, gitgide daha fazla ihtiyaç duyulan meslek öncesi ve sonrası eğitim, artan kalite talebinden olduğu kadar masraflar hakkındaki endişelerden de kaynaklanmaktadır. Bir girişimci servisindeki kalite, nihai olarak müşteri ile ilişkilerle, davranışlarla yeniden sağlanmalıdır. Uygun bir servis ve kalite anlayışının sağlanması, ilk planda planlı bir personel çalışması ve gelişimi üzerine bina edilebilir. Üretimin gelişmesi ve daima kapsamlı enformasyon çözümlerine rağmen, sigorta sektörü personel merkezli bir faaliyet alanı olarak kalmaktadır. Personel giderleri, ortalama olarak idari giderlerin %70-80'ini oluşturmaktadır. Sıkı bir fiyat rekabetinde personelin gelişimi,

birlikte çalışan kimselerin etkinliğinin sağlanması ve yükseltilmesi zorunludur.

- **Meslek Standartları Kurumu'nun (MSK) bir an önce oluşturulması sigortacılık mesleği için büyük önem taşımaktadır.** Meslek standardı çalışmaları eğitim birimlerine yeterince yansıtılmamıştır. MSK kurulması yönündeki kanun teklifi Başbakanlıkta olup, henüz Meclisten geçmemiştir. Meslek Standartları Komisyonu 1993 yılından bu yana meslek standartlarıyla ilgili çalışmalarını sürdürmekte olup, Kasım 1999 itibariyle 231 meslek standardı hazırlanmıştır. Dünya Çalışma Örgütü (ILO) tarafından tanımlı yapılan ve dünya genelinde kabul görmüş olan meslek standartlarına uygun, sigorta sektörünün aradığı nitelikli işgücünün yetiştirilmesi yönün-

de çalışmalar hızlandırılmalıdır.

- Mesleki sorumluluk sigortasının sigorta brokerleri için şart koşulması, Türk kanunun koyucusunun sigorta aracıları için sorumluluk sigortası tesisi meylini göstermesi açısından yeterli olmasa bile sevindiricidir.

**Yrd.Doç.Dr.
Ramazan Gökbnar
&
Yrd.Doç.Dr.
Cevdet A.Kayalı**

**Celal Bayar Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi**

Sigorta Endüstrisi ve Doğal Riskler

A. Giriş

Sigorta endüstrisinin kayıp-önleme alanındaki deneyimlerini doğal afet kayıplarına uygulamasının oldukça eski bir geçmişi vardır. İlk çabalar büyük ölçüde tepki (reaction) ve toparlanma (recovery) üzerinde odaklaşırken, son on yıldır risk dağıtım topluluğu azaltım (mitigation) aktivitelerine büyük ağırlık vermektedir. Azaltım araçlarının kullanılmasında ve azaltım mesajının yaygınlaştırılmasında büyük başarılarla imza atan sigorta endüstrisi, gelişmiş ülkelerde, doğal afet azaltım sürecinin anahtar unsuru ve en güçlü silahı olarak nitelendirilmektedir (Ryland-2000/43, 47, 49).

Ancak, azaltım aktivitelerinin faydaları ve sigorta endüstrisinin bunu uygulama yeteneği yeterince anlaşılammıştır. Oysa sigorta endüstrisinin kapsamlı bir azaltım sürecindeki gücünü ve sınırlarını bilmeksizin azaltım tam olarak gerçekleştirilemeyecektir. Bu nedenle endüstriyi doğal afetleri sigortalamaya sevkeden unsurların, endüstrinin doğal afetlerle ilgili özgün araçlarının, azaltım sürecinde karşılaştığı engellerin ve sorunların, zor-

luklara en iyi nasıl hazırlanabileceğinin açıklanması gereklidir (Ryland-2000/43, 47, 49).

Sigorta endüstrisinin doğal afet azaltım sürecine katkıları çok yönlüdür. Ancak bunlar arasından ilk akla gelen ve belki de sigorta endüstrisinin doğal afet azaltımına en temel katkısı, deprem sigortasıdır. 2000 yılında 587 sayılı KHK ile getirilen 'zorunlu deprem sigortası' uygulaması dolayısıyla Türkiye'yi de yakından ilgilendiren deprem sigortasının azaltım sürecindeki yeri, uygulanabilirliği ve çeşitli yönleri üzerinde durmakta yarar vardır.

B. Deprem Sigortası ve Doğal Afet Azaltımı

a) Deprem Sigortalanabilir mi?

Deprem sigortası ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken en önemli sorun, niteliği gereği depremin sigortalanmaya uygun olup olmamasıdır. Bu sorunun cevabı olasılık prensipleri ve finansal prensipler açısından verilebilecektir (EERI-1999):

Olasılık Prensipleri Açısından Deprem Sigortasının Uy-

gulanabilirliği: Sigortacılığın temeli 'Büyük Sayılar Yasası'dır. Öyle ki sigorta endüstrisi bu yasa sayesinde vardır. 'Sigortalanabilir' demek, 'Büyük Sayılar Yasası' uygulanabilir demektir. Büyük Sayılar Yasası, bağımsız ve teker teker (identically) dağılmış bir rastlantısal değişkenler serisi için, tazminatların ortalama miktarının standart sapmasının tazminat sayısı arttıkça azalacağı anlamına gelmektedir. Teknik olarak Büyük Sayılar Yasası'nın depreme uygulanabilirliği üzerinde iki sınırlama söz konusudur:

i- Büyük Sayılar Yasası, hesaplama yapılırken her tazminatın, diğer tazminatlardan bağımsız olduğunu öngörmektedir. Oysa, bir depremde bütün sigorta tazminatları aynı olayda, tek bir olayda meydana gelmektedir; birbirinden bağımsız değildir.

ii- Büyük Sayılar Yasası, daha sık meydana gelen ve daha çok öngörülen olaylara uygulanmaya uygundur. Oysa depremler nadiren meydana gelebileceklerini ve kaybı öngörmek çok daha güçtür. Sigortanın uzun bir zaman dilimine, örneğin 100 yıla dayanması bağımsız olayları ve

beklenen kayıpları öngörmeyi kolaylaştıracaktır. Bu kadar uzun bir zaman diliminin esas alınmasına ise finansal mevzuatın yapısı uygun değildir. Şöyle ki vergi yasaları kâr zararın yıllık bazda hesaplanmasını gerektirmektedir. Bu koşullar altında risk, şirket varlıklarını riske atmaksızın birkaç yıldan fazla bir zamana yayılamayacaktır (EERI-1999).

Finansal Prensipler Açısından Deprem Sigortasının Uygulanabilirliği: Finansal prensipler açısından bir mal, birileri onu sigortalamak istiyorsa sigortalananabilir. Eğer bir sigortacı makul bir prim karşılığında riski kabul etmeyi isterse ve mal sahibi riski bu prim karşılığında sigortacıya aktarmayı kabul ederse sigorta işlemi gerçekleşecektir. Dolayısıyla finansal prensipler açısından depremler sigortalananabilir nitelikte doğal risklerdir. Olasılık prensipleri ve finansal prensipler birlikte değerlendirildiğinde, 'Deprem sigortalananabilir mi?' sorusuna teknik olarak 'evet' denilebilecektir.

b) Deprem Riskinin Sigortalananabilmesi İçin İzlenebilecek Stratejiler

Deprem, teknik olarak sigortalananabilir olsa da belirsizlik çok büyüktür. Deprem riskinin sigortalananabilir hale getirilmesi için bu belirsizliğe karşı bir dizi önlem alınması ge-

reklidir. Bu amaçla geliştirilen stratejiler şunlardır (EERI-1999):

- i- Coğrafi Farklılaştırma Yöntemi.
- ii- Reasürans Yöntemi.
- iii- Zorunlu Deprem Sigortası.

Coğrafi Farklılaştırma Yöntemi: Amaç, depremin meydana gelme olasılığı yüksek olan yerleşim birimlerinde tek bir deprem olayında meydana gelebilecek potansiyel sigortalı hasarı sınırlamaktır. Bir deprem bölgesindeki poliçeleri sınırlama stratejisi yanında, sigortacı, poliçe kapsamındaki muafiyetleri artırarak güvenceyi de sınırlandırabilecektir.

Reasürans Yöntemi: Sigortacı, deprem riskini dağıtabilmek için bir reasürör de arayabilir. Reasürans, riskin sigortalananabilir olmasını sağlamada kullanılan en yaygın yoldur.

Zorunlu Deprem Sigortası: Deprem riskinin azaltımında ilk akla gelen finansal azaltım aracı 'Zorunlu Deprem Sigortası' uygulamasıdır. Zorunlu deprem sigortası, konut deprem sigortası ve ticari deprem sigortası olmak üzere iki biçimde uygulanmaktadır. Türkiye'deki uygulamaya göre zorunlu deprem sigortası özel sigorta şirketleri tarafından sunulmaktadır. Ancak yasal düzenlemeler zorunlu deprem sigortası uygulamasının başarımı için tek başına yeterli de-

ğildir; bir dizi tamamlayıcı koşulun gerçekleşmesi gerekir.

c) Zorunlu Deprem Sigortasının Başarımı İçin Gerekli Koşullar

Konut Deprem Sigortası'nın Başarımı İçin Gerekli Koşullar: Sigorta endüstrisinin iskân alanlarına yönelik finansal azaltım araçları uygulaması için bazı koşulların gerçekleşmesi gereklidir. Bu koşullar şöylece belirtilebilecektir: **i-** Sigorta prim oranları inşaat tarihini esas almalıdır. Yeni ve iyileştirilmiş evler için daha düşük prim ödenmelidir. **ii-** Tahrip olabilir bir konut iyileştirilene kadar sigorta reddedilebilmelidir. **iii-** Sigorta poliçeleri bir yıl dönemli olmalıdır. Bu sınırlama sigorta endüstrisinin konut deprem sigortası poliçesi arz etmesi için gereklidir. Bu koşullar gerçekleştirildiğinde afet riski yüksek bölgelerde gerekli önlemleri almayan yapılar sigortalananmayacağından dolayı yapıların daha dayanıklı ve güvenilir olması yönünde bir zorlama da ortaya çıkacaktır.

Ticari Deprem Sigortalananabilmesi İçin Gerekli Koşullar: Ticari deprem sigortası konut deprem sigortasından büyük ölçüde farklıdır. Ticari deprem sigortasının doğal afet azaltımı potansiyeli ve bununla birlikte de prim oranları konut deprem sigortasından çok daha yüksektir. Bu yükseklikte primler yanında

sigortacılar binayı da en ince detayına kadar denetlemektedir. Ticari binalara ve envantere uygulanacak azaltım önlemleri konutlara oranla daha çoktur. Şöyle ki ticari binalar çoğunlukla binayı uzun süre kullanacak olan şirketlerce yaptırılmaktadır. Yapım zamanında deprem azaltımı için binayı koruyacak ve gelecekteki sigorta maliyetlerini düşürecek ekstra harcamalar da yapılmaktadır. İstinat duvarları, çatılar, depo tankları primleri düşürmektedir. Ticari binaların azaltım maliyetleri vergilerden de düşülebilmektedir.

Sigortacılar Jeologlardan ve Mühendislerden Yararlanmalıdır: Sigortacılar, konut ve ticari deprem sigortası sunup sunmayacaklarına, eğer sunacaklarsa ne tür hasarlar için, hangi prim ve 'muafiyet' oranları üzerinden sunacaklarına karar verebilmek için gerek duydukları enformasyonu öncelikle jeologlardan ve mühendislerden alabileceklerdir. Bu çerçevede binalar için performans enformasyonu (hasar rasyosu), yer sarsıntısı yoğunluğu haritası, yüzey jeolojisi haritası, deprem büyüklüğünün ve kayıpların rutin durumları aşma olasılıkları, olası maksimum hasar tahminleri kullanılabilir.

d) Zorunlu Deprem Sigortasının Başarımı Üzerindeki Sınırlamalar

Özel sigorta şirketleri, her

tip mal hasarı riskinin üstlenilmesinde, azaltım önlemlerinin alınmasında ve kayıpların uyumlanmasında kamusal yönelimli sistemlerden çok daha etkin görülmektedir (Anderson-2000). Bununla birlikte Zorunlu Deprem Sigortası uygulamasının özel sigorta şirketlerince başarılması üzerinde bazı sınırlamalar söz konusudur.

Bu sınırlamalardan bazıları Ganz (1998) tarafından şöyle belirtilmektedir: **i-** Coğrafi yoğunlaşma nedeniyle tek bir olayda ödenebilecek tazminatlar arasında yüksek bir korelasyon bulunması sonucu sigortalı kayıpların çok yüksek olabilmesi. **ii-** Gerçekleşme olasılığının düşük olmasına karşılık sonuçun çok büyük boyutlarda olabilmesi. **iii-** Olası kayıpları belirlemenin son derece güç olması. **iv-** Sigortanın olası deprem hasarını tazmin edeceği düşüncesiyle sigortalılarda azaltım önlemlerini gönüllü olarak benimseme güdüsünün eksik olması. **v-**Tersine seleksiyonun varlığı: Sigortacılar ile sigortalılar arasındaki asimetric enformasyon nedeniyle yüksek risk sahibi sigortalıların düşük risk sahibi sigortalılar için hazırlanan düşük primli poliçelerden alması. Bu durumda kayıplar toplanan primleri aşacak ve sigortacı ödeme güçlüğü ile karşı karşıya kalacaktır.

Wei (1998) bunlara **i-** doğal risk sigortasının pazarlanamaması ve doğal risk reasüransı-

nın eksikliği ile **ii-** sigortalının hilekârlığından doğan zararı (moral hazard) ekler. Hilekârlık, sigortalının bazı eylemlerinin kayıp olasılığını etkilediği ancak sigortacının bunu göremediği durumlarda meydana gelir. Bu durumda prim ve güvence şedüllerini sigortalının eylemlerine dayandıramayan sigortacı zarar edecektir. Bu nedenle 'tam güvence' sigortacı açısından 'optimal' değildir. Ancak doğal risklerin meydana geliş zamanı ve büyüklüğü kesin olarak öngöremeyeceğinden, sigortalının hile yapma olasılığı düşüktür.

Deprem Mühendisliği Araştırma Enstitüsü (EERI) tarafından hazırlanan bir rapora göre deprem sigortasını zorunlu yapmak için hiçbir aktüeryal neden yoktur (EERI-1999). Zorunlu deprem sigortası uygulanmasındaki amacın, deprem bölgesindeki eski, zayıf ve dolayısıyla yüksek hasar riskine sahip binaların sahiplerini düşük hasar güvencesi altına almak olması, aktüeryal açıdan doğru görülmemektedir. Buna göre coğrafi farklılaştırmanın avantajlarından yararlanılabildiği durumunda, zorunlu deprem sigortası uygulamasına hiçbir gerek kalmayacaktır. Nitekim, coğrafi farklılaştırmanın avantajlarından yıllardır yararlanan California'da, yüksek deprem riskine rağmen zorunlu deprem sigortası uygulaması yoktur.

Bu açıklamalardan anlaşıla-

cağı gibi, deprem sigortasının uygulanmasında öncelikle finansal birtakım sorunlarla karşılaşılacaktır. Nitekim dev sigorta şirketlerine sahip olan A.B.D.'de meydana gelen 1994 Northridge Depremi, sigorta şirketlerinin büyük ölçüde ödeme güçlüğü içine düşmesine yol açmıştır. Türkiye'de toplam finansal sektör içindeki payı çok düşük olan sigorta endüstrisinin, olası bir depremin yol açacağı maliyeti finanse etmede çok daha büyük sıkıntılarla karşılaşacağı açıktır. Bu durumda büyük olasılıkla yük, her olayda olduğu gibi yine devlet bütçesine yıkılacaktır. Bu olasılıklar, özel sigortaların zorunlu deprem sigortası poliçesi arz etmesine alternatif sigortacılık yöntemleri geliştirilmesine yol açmıştır. Buna en tipik örnek California Deprem Otoritesi (CEA)'dir.

e) Özel Konut Sigortalılarına Karşı California Deprem Otoritesi (CEA)

California'da 1985 yılında çıkarılan bir yasa ile prim oranlarını devletin belirlemesi, sigortacıları, eski ya da kötü durumdaki yapıları, riski tam olarak temsil etmeyen prim oranları üzerinden güvence altına almaya zorlamıştır. Bu da sigorta şirketlerini 'tersine seleksiyona', yani yüksek riskli sigortalılara ucuz poliçeler satmaya yönlendirmiştir. Dü-

şük prim oranları ve yüksek risk düzeyleri nihayet 1994 Northridge Depremi ile birlikte sigorta endüstrisinin büyük bir kriz geçirmesine yol açmıştır. Özel deprem sigortası acenteleri konut deprem sigortasında çökmüştür (Kunreuther-1998; Arnold-1997).

Sigorta endüstrisi 1985 yasına göre güvence sağlamanın kendilerini bir sonraki depremde ödeme güçlüğü içine düşürecek derecede kabul edilemez bir risk düzeyi ile karşı karşıya getireceğini öngöreyerek deprem güvencesi sunmaktan vazgeçmiş; poliçeleri yenilemeyi durdurmuş veya poliçelere yeni sınırlamalar getirmiştir. Sigorta arzının azalmasına karşılık, sigorta talebi hızla artmıştır. Özel sigortacılığa duyulan güvenin azalması sonucu gözler kamu sektörüne dikilmiştir. Nihayet, California Eyaleti yasama organı, bu baskılar karşısında, sigorta talep fazlasını karşılamak ve konut deprem sigortasını ayakta tutabilmek amacıyla 1996'da, sigorta ve reasürans şirketlerinin katkılarıyla, California Deprem Otoritesi (CEA)'nin kurulmasını kararlaştırmıştır. Günümüzde California'da konut deprem sigortası %70 oranında California Deprem Otoritesi (CEA) tarafından, ticari sigortaların tamamı ise özel sektör tarafından arzedilmektedir (Kunreuther-1998; EERI-1999).

C- Sigorta Endüstrisinin Doğal Afet Azaltımına Diğer Katkıları

Doğal afet azaltımı, bazı genel elementlerin bir bileşimidir. Bu elementlerden bazıları mühendislik teknolojisi, bina kodları, arazi kullanımı, halkın bilinç düzeyinin artırılması, finansal teşvikler, iletişim ve enformasyon yönetimi olarak belirtilebilir. Doğal afetlerin devasa etkileri göz önünde bulundurulduğunda azaltım kapsamına giren her alanın hesap edilmesi kaçınılmaz görülmektedir (Ryland-2000/44-48). Sigorta endüstrisinin deprem sigortası dışında kalan alanlarda doğal afet azaltımına katkıları şunlardır:

a) Fiziksel Direnci Artırıcı Katkıları

Sigorta endüstrisinin, doğal afetlere karşı fiziksel direnci artırıcı katkıları şunlardır: **i-** Endüstri, yapıların dizaynını, inşaatını ve korumasını düzenleyen yapı kodlarının uygun, yeterli ve yasal olarak belirlenmesine katkıda bulunacaktır. **ii-** Binaların afet direncini artıracak teknolojilerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında önemli rol oynayacaktır (bkz. Kunreuther-1998; Anderson-2000). **iii-** Akademik kurumlarla ve araştırma kuruluşlarıyla birlikte azaltım maliyetini azaltıcı ve azaltımı basitleştirici teknolojiler geliştirmesi, maliyeti ve zamanı

azaltarak halkın azaltım aktivitelerine katılımını teşvik edecektir. iv- Endüstrinin, geliştirilmesine katkıda bulunduğu yeni teknolojiler, binaların fiziksel özelliklerinden çok binaların içindekileri, çocukları, yaşlıları ve engellileri korumaya yöneliktir. Bu yönüyle önemli bir azaltım amacına hizmet etmektedir. v- Doğal afet kayıplarını önlemede kullanılabilir önemli bir araç da arazi planlamasında doğal riskin hesaba katılmasıdır. Sigorta endüstrisi, üniversiteler, eğitim planlamacıları ve profesyonel planlama grupları ile risklerin standart planlama uygulamalarına dahil edilmesi yönünde çalışmalar yapmaktadır.

b) Afet Bilincinin Artırılmasına ve Halkın Eğitime Katkıları

Doğal afet azaltımı, bireysel düzeyde, konutlarda ve işyerlerinde başlar. Yapı teknolojisi kodları, arazi kullanımı planlaması ve mühendislik teknikleri toplumların doğal afet direncini artırmada son derece önemli olmakla birlikte, eğitim yoluyla halkın kişisel sorumluluk duygusu ve motivasyonu geliştirilmezse, kapsamlı bir doğal afet azaltımı gerçekleşmeyecektir. Kapsamlı azaltım çabalarının odağı, sürekli eğitim ve enformasyondur. Sigorta endüstrisi, poliçe sahiplerinin evlerini ve işlerini güvence altına alacak önlemler konusunda eğitilmelerinin ilk

basamağıdır. Poliçe sahibi ile bireysel bağlantı kurulması, azaltım mesajının yayılmasında önemli rol oynamaktadır. Sigorta şirketleri, kendi içsel iletişim süreçleri ve üye oldukları kuruluşlarla iletişimlerini aracılığıyla risk altındaki tüketiciyi hedefleyerek, onları hazırlanmaları gereken riskler hakkında bilgilendirmektedir.

Sigorta endüstrisi, karar alıcıların eğitiminde de önemli rol oynayacaktır. Gerektiğinde ulusal ve yerel yönetimlerin faaliyetlerine de katılabilir ve onları destekleyecektir. Farklı bölgelerdeki kuruluşlar, örneğin ticari kuruluşlar arasında koordinasyon ve iletişim kurabilecektir. Bu işlevler eğitim, enformasyon ve iletişim sürecinin etkinliğini artırmada, afet azaltımı mesajının yaygınlaştırılmasında büyük önem taşımaktadır.

c) Sigorta Endüstrisinin Afet Azaltımına Finansal Katkısı

Sigorta endüstrisinin ödeme gücünün korunması son derece önemlidir. Buna karşılık sigorta endüstrisinin azaltım sürecine finansal olarak nasıl katkıda bulunabileceği ile ilgili açıklamalarda benimsenen strateji, sigortacıların prim oranlarını ve muafiyetleri düşürerek teşviklerde bulunmasıdır. Primler ve muafiyetler, ancak oranlar yeterli ise düşürülebilir; çoğu zaman bu doğru değildir. Dolayısıyla burada ö-

nemli bir problem ortaya çıkmaktadır: *Kâr amacı güden bir şirket, hem en kötü senaryoya hazırlanıp hem de halkın ödeyebileceği fiyatlarla güvence sunmayı nasıl başaracaktır?*

Doğal risklerin sigorta güvencesi altına alınabilmesi sigortacılık endüstrisini önemli bir ikileme karşı karşıya bırakmaktadır: Bu ikileme, frekansı düşük ancak etkisi büyük olabilen; yüksek hasarlara, mal ve insan kaybına yol açabilen megakatastroflerin güvence altına alınması ile ilgili maliyetlerin aktüeryal olarak hesaplanabilmesidir. Büyük ölçüde geçmişin verilerine dayanan mevcut proje teknikleri gelecekteki afetlerin etkilerinin öngörülmesine yeterli değildir. Dolayısıyla bu afetlerin sigortalanması için gereken prim düzeyinin belirlenmesi son derece güçtür. Nitekim belirlenen prim oranları son derece yetersiz kalabilmektedir (Arnold-1997).

Öte yandan yasalarla düzenlenmiş bir çevrede faaliyet gösteren sigorta endüstrisi, çok az bir manevra alanına sahiptir. Prim oranlarının risk düzeylerinden bağımsız gerekçelere dayalı yasalarla düzenlenmesinin yol açtığı tersine seleksiyon süreci, zaten yetersiz olan prim oranlarının aşağı doğru son derece rekabetçi olmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak sigorta endüstrisinin azaltım çabalarına prim ve muafiyetler oranlarını düşürmek şeklinde bir teşvikte bu-

lunması yeterli düzeyde olmayacaktır (Ryland-2000/47; Klein and Kleindorfer-1999; Wei-1998; Kunreuther, Doherty, Kleffner-1991).

Doğal risklerin sigortalanması sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de programların bölünmüşlüğüdür (Anderson 1975 ve 2000). Dünya genelindeki uygulamalarda afet hasarına güvence sağlamaya yönelik çok sayıda kamusal ve özel program bulunmaktadır. Programların bölünmüşlüğüne bir sonucu olarak maliyet etkisizlikleri ortaya çıkmaktadır. Maliyet etkisizliklerine karşın primlerin dışarıdan belirlenmesi ve maliyetleri karşılayacak düzeyin altında olması, sigortacıların güvence sağlamaktan vazgeçmesine yol açarak eşitsizliği artırıcı etki yapmaktadır.

D- Sigorta Endüstrisinin Azaltım Aktivitelerini Sınırlandıran Faktörler

Sigorta endüstrisinin doğal afet azaltımına katkısı sınırsız değildir. Endüstrinin azaltım sürecinde karşılaştığı başlıca engeller şunlardır (Ryland-2000/46): **i)** Sigortalı doğal afet kayıplarının artış trendi. **ii)** Finansal sınırlamalar. **iii)** Kamusal düzenlemelerden kaynaklanan sınırlamalar. **iv)** Halkın algılamasından kaynaklanan sınırlamalar.

a) Sigortalı Afet Kayıplarının Yükseliş Trendi

Doğal afetlerle ilişkili ekonomik risk giderek artmaktadır. Uzmanlara göre ufukta milyarlarca A.B.D. doları tutacak mega-afetler görünmektedir. Üstelik bu mega-afetlerin etkisinin günümüzde çok daha yüksek olacağı öngörülmektedir (Ryland-2000/43). Doğal afetlerin frekansının, büyüklüğünün ve yol açtığı ekonomik hasarın giderek artması, sigorta ve reasürans şirketlerinin olanaklarını zorlamaktadır. Doğal afet sigortası piyasasının katastrofik riski dağıtma kabiliyeti zaman içinde azalmaktadır. Sigortacılara duyulan güven, özel sigorta talebi ve sigortacıların güvence sağlama yeteneği zayıflamaktadır. Bu gelişmeler, sigorta endüstrisi üzerinde çok ciddi ve olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu olumsuz sonuçların başında hasarların yeterince tazmin edilememesi gelmektedir. Ayrıca, yangın, otomobil, işsizlik, hayat, kaza ve genel yükümlülük güvenceleri nedeniyle de ek dolaylı kayıplar da meydana gelmektedir. Sonuçta çok sayıda sigorta şirketi iflâs etmektedir (Kunreuther, Doherty, Kleffner-1991; Lewis and Murdock-1996). İflâs etmeyen şirketler primleri yükseltme ya da tamamen devlete dayanma yoluna gitmektedir (Anderson-2000). Doğal afetler sigorta kuruluşlarının hisse senetlerini de vurmaktadır. Sigortacıların borsadaki performansı doğal afetlerin ekonomik hasarının yüksek olduğu

dönemlerde düşmektedir (The Economist- Oct. 2 1999/83).

b) Sigortaların Azaltım Aktiviteleri Üzerindeki Finansal Sınırlamalar

Sigortalı kayıpların yükseliş trendi yanında, sigorta şirketleri 'varlık yönetimi' ile ilgili sınırlamalarla da karşı karşıyadır: Diğer şirketler gibi sigorta şirketleri de yükümlülüklerini karşılayacak ve işini sürdürececek bir asgari sınır belirlemek zorundadır. Prim ödemeleri ve yatırımlar bir sigorta şirketinin finansal kaynaklarının temelini oluşturur ve rutin (mal, kaza, hırsızlık vs.) hasarları tazmin etmesini sağlar. Ancak, bir anda çok fazla sayıda poliçe sahibini önemli ölçüde etkileyen bir olaya hazırlanmada büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu sorunların başında sigorta şirketlerinin likit varlıklarının yetersiz kalması gelmektedir. Likit varlıkların yetersizliğinin üç temel nedeni vardır: **i-** Birincisi toplanan primlerin yetersiz kalmasıdır (Ryland-2000/43, 46). **ii-** İkincisi, katastrofik riskin, sigortalı büyük miktarda likit sermaye tutmak zorunda bırakmasına karşılık kurumsal yapının (muhasabe, vergiler vs.) ve düzenlemelerin sigortacıları likit kalmaktan caydırıcı düzenlemeler getirmesidir (Jaffe and Russell-1997). **iii-** Üçüncüsü, giderek daha çok sayıda insanın risklere açık bölgelere yerleşmesi; kendini

halka sigorta güvencesi sağlama yükümlülüğü altında gören hükümetlerin riski 'sigortalar' kanalıyla ikame etme eğilimi nedeniyle, sigorta şirketlerinin, yüksek-riskli poliçeleri kabul etme noktasında baskı altında kalmasıdır (Ryland-2000/46-47). Nitekim günümüzde yaşanan gelişmeler karşısında sigorta şirketlerinin çok büyük bir kısmının mevcut sermayesinin orta ve büyük doğal afetlerin yol açtığı hasarı finanse edecek büyüklükte olmadığı vurgulanmaktadır (Cummins vd.-1999).

Bu sınırlamalar altında ortaya çıkacak likit açığına kapa-yabilmek için kısa vadeli çö-zümlerin üretilmesi kaçınılmaz olacaktır. Bunun bir yolu, di-ğer coğrafi bölgelerden ve di-ğer sigorta kollarından top-lanmış olan primlere el at-maktan geçmektedir. Bu 'dur-geç' yaklaşımı sadece büyük ölçekli afetler arasından belirli bir zaman geçmesi ve frekan-sın sık olmaması durumunda olanaklıdır. Büyük-ölçekli a-fetlerin eşanlı olarak veya kısa aralıklarla vurması durumunda ise, şirketler finansal dengele-rini kuracak yeterli zamana sa-hip olamayacak ve sonuçta ka-pılarını kapatmak zorunda ka-lacaktır (Ryland-2000/43).

Bir sigorta şirketinin işi bı-rakması dalgalanma etkisine yol açacak, işyerleri kapanacak ve toplumun toparlanmasına daha az finansal katkıda bulunabilecektir. Bu ise sonuçta toplumun yaşayabilirliğini et-

kileyecektir. Ekonomik hasa-rın ilk raundunda üretim kaybı, işsizlik ve gelir kaybı meydana gelecektir (Hoffmann-1989). Bir sigorta şirketinin kapan-ması, bölgedeki diğer sigorta-cıları da etkileyecektir. Çünkü sigorta şirketleri, yükümlü-lüklerini yerine getiremeyen, ödeme güçlüğü içindeki si-gortacıların tazminatlarının karşılanması için sigorta ga-ranti fonlarına ödemede bu-lunmak yükümlülüğü altındadır. Bu durumda ayakta kalan sigorta şirketleri piyasadan çı-kanların risklerini de üstlen-mek durumunda kalmaktadır. Sigortacılar devasa doğal afet maliyetleri nedeniyle rutin ola-rak kapılarını kapadıkça, piya-sada kalanlar da kendi kendile-rini desteklemek için ya prim ve muafiyet oranlarını artıra-cak veya kendileri de işi bıra-kacaktır (Ryland-2000/43- 44). Doğal afetler nedeniyle uğra-nılan kayıplar, reasürans sağ-lama olanağını da azaltacak ve maliyetini yükseltecektir. Öte yandan reasürans şirketlerinin üstlendiği riski tazmin etme kapasitesi de dalgalanabil-mektedir. Bu durumda afet kayıplarının çok daha büyük bir kısmı yine sigorta şirketle-rinin omuzlarında kalacaktır (Ryland-2000/46-47).

c) Halkın Algılama Düzeyindeki Eksikliklerden Kaynaklanan Sınırlamalar

Sigorta endüstrisinin önün-

de halkın algılamasındaki aksaklıklardan kaynaklanan sınırlamalar da vardır (Ryland-2000/47-48 bkz. Kunreuther-1996):

i- Bu sınırlamalardan birin-cisi, her senaryo için ayrı bir hazırlık yapmanın bunaltıcı olması dolayısıyla, halkın en yakın görünen riskle ilgilen-mesi ve diğerlerini göz ardı etmesidir. Öte yandan doğal a-fetin gerçekleşme olasılığı rutin aktivitenin gölgesi altın-da kalmaktadır. Halkın depre-me olan ilgisizliği sigorta en-düstrisinin azaltım çabalarını da sınırlandırmaktadır.

ii- İkincisi ise halkın bilim-sigorta-hükümet üçlüsü tara-fından yanlış bir güvenlik an-layışıyla uyutulmasıdır: İn-sanlar, çoğunlukla diğerlerinin yaptıkları çalışmalar sonucun-da kendilerinin de yaklaşık o-larak korunduklarına inan-maktadır. Yanlış yönlendiril-miş algılamalar sonucunda halk, bilimsel ilerlemelerin, teknolojilerin ve yapı kodları-nın kendi konutunun ya da iş-yerinin güvenliğini sağladığını düşünerek sorumluluğu baş-kalarına atmaktadır. Kayıplar gerçekleştiğinde sigorta öde-melerinin olumsuz etkileri tazmin edeceğine; sigorta gü-vencesi yeterli gelmezse ara-daki açığın hükümet tarafından kapatılacağına inanılmaktadır. Hükümetin halkı gözetmekten öncelikle sorumlu olduğu dü-şünülmektedir. Dolayısıyla halk azaltım mesajını ve azaltım araçlarını yaygınlaş-

tırma çabalarına katılmada gerekli ve yeterli ilgiyi göstermemektedir.

d) Sigortalar Üzerindeki Sınırlamalara Karşı Geliştirilen Stratejiler

Sigorta şirketleri, karşılaşılan sınırlamalara karşı bazı stratejiler geliştirmektedir:

i- En tipik strateji, piyasadandan çekilme veya güvenceyi azaltmadır (Ryland-2000/47). Prim oranlarını yaşayabileceği düzeye yükseltmemeyen bir sigorta şirketini piyasada tutacak bir motivasyon olmayacaktır. Bu şirket devlet zoruyla piyasada tutulsa da poliçe yazmada isteksiz davranacak, sadece mevcut poliçelerle ilgili gereklilikleri yerine getirecektir.

ii- Bir diğer strateji, prim oranlarının ve güvence limitlerinin belirlenmesinde karar alınmasını kolaylaştıracak yeni nesil tekniklerin geliştirilmesidir (Ryland-2000/48): Bu kapsamda Coğrafi Enformasyon Sistemlerinin (GIS) ve erken uyarı teknolojilerinin kullanımı ile riskin daha iyi anlaşılması ve tanımlanması mümkün olabilmektedir. Mevcut demografik datayı kullanarak farklı coğrafi bölgelerde çeşitli senaryolar altında gerçekleşecek potansiyel tazminatları öngörecektir bilgisayar simülasyon modelleri geliştirilmiştir. Afet direnci yüksek inşaat teknikleri ve yapı kodlarının bilinmesi de iyi karar alınmasını kolaylaştırmaktadır.

iii- Üçüncü bir strateji, sigorta şirketlerinin girecekleri piyasaları kendilerinin seçmesidir (Ryland-2000/43, 47): Sigorta şirketleri, kârlı sonuçlar elde edebilmek için riski dengelemeyi ve olabildiğince geniş kesimlere dağıtmayı amaçlamaktadır. Hatta şirketler kayıtlarını coğrafi ve demografik sınırların ötesine taşımaktadır. Çünkü bazıları daha düşük düzeyde olsa da her insan, toplum, kent ve bölge aynı tip doğal afet riskleri ile karşı karşıyadır. Böylece müşteriler coğrafi olarak farklılaştırılmakta; ticari kayıtların bir doğal risk sonucu kütleli bir kayıpla karşı karşıya kalmasını önlenmektedir.

iv- Bunların yanında sigortacılık sektörünün azaltım sürecine daha etkin katılımını sağlamaya yönelik bazı yöntemler söz konusudur. Bunlar prim düzeylerinin sigorta şirketleri tarafından belirlenmesi ve programların bölünmüşlüğü sorununun ortadan kaldırılmasıdır. Sigorta primlerinin politik kararlar sonucu düzenlenmesi özel sigortacıların piyasalara girmesini ve rekabet koşullarının işlemlerini önlemektedir. Oysa doğal risk sigortasının serbest piyasalar tarafından sunulması ve karar birimleri tarafından gönüllü olarak satın alınması sosyal bakımdan da çok daha etkin olacaktır. Primler piyasa koşullarında belirlendiğinde piyasaya yeterince sigortacı girecek ve rekabetçi piyasa koşulları içinde

risklere bağlı olarak kendiliğinden oluşacak prim düzeyleri aktüaryel ve eşitlik açısından kabul edilebilir düzeyde olacaktır. Hem sigortalılar büyük kayıplardan korunacak hem de sigortacılar kâr edecektir. Aktüaryel ve düzenlenmemiş sigorta primleri azaltım önlemlerinin uygulanmasına da katkıda bulunacaktır. Azaltım önlemlerinin uygulanmaması durumunda prim oranları çok yüksek olacaktır. Farklı prim oranları farklı risklere işaret ederek potansiyel sigortalıları uyaracaktır. Dolayısıyla halkı bina kodlarına uymaya zorlayacak ve yüksek riskli bölgelere yerleşmekten de alıkoyacaktır (Anderson-2000; Wei-2000). Bölünmüşlüğü ortadan kaldırılabilmeye için bütün doğal risklerin tek bir poliçe içinde paketlenmesi (all risk coverage) önerilmektedir (Anderson-2000). Böylece yüksek ve düşük risk sahiplerinin, farklı fiyatlardan da olsa, aynı poliçeyi satın alması 'tersine seleksiyonu' da önleyecektir.

v- Günümüzde sigorta endüstrisinin doğal katastrofi risklerinin finansal riskini karşılamada ek sermaye kaynaklarına gereksinim duyduğu daha çok vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak doğal afetlerin ekonomik riskini azaltmaya yönelik yeni teknikler ve alternatif yatırım araçları geliştirilmektedir. Bu kapsamda sigortacılık ve reasürans endüstrisi araçlarını tamamlayacak

ya da ikame edecek alternatif finansal azaltım araçları geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Kretzler and Wagner-2000/136-137; Kunreuther-1996; Doherty-1997).

E- Alternatif Finansal Azaltım Araçları

Alternatif finansal azaltım araçları geliştirme arayışları, sigorta endüstrisinin, azaltım takımının diğer üyeleriyle (*sermaye piyasalarıyla, bankalarla, enerji şirketleriyle, inşaat malzemesi üreticileri ve satıcılarıyla, emlakçılarla, merkezi ve yerel yönetimlerle, sivil toplum kuruluşlarıyla, toplum önderleriyle, mühendislerle ve mülk sahipleriyle*) iletişim, işbirliği ve koordinasyon sağlaması gereğine yol açmıştır (Ryland-2000/46, 48; King-1997). Bu arayışların özellikle de sermaye piyasaları açısından önemli sonuçları vardır.

a) Sermaye Piyasaları ve Doğal Afet Azaltımı

A.B.D.'de 1996'dan itibaren yatırım bankaları ve borsa aracı kuruluşları, katastrofik risklere karşı korunma sağlayacak yeni finansal araçların geliştirilmesine büyük ilgi göstermiştir. Amaçları yatırımcıların, tıpkı diğer varlıkların tahvilleri gibi, katastrofik riskleri içeren enstrümanlara da yatırım yapacağı yolları

bulabilmektir. Bu çerçevede katastrofi riski, yeni bir varlık kategorisi olarak tanımlanmaktadır (Kunreuther-1998; Froot-1997, 1999a, 1999b). Katastrofi sigortacıları da sermaye tabanlarını genişletmek ve riskleri geleneksel yatırımcılarla paylaşabilmek amacıyla sermaye piyasalarına yönelik yeni yatırım araçları geliştirmeye çalışmaktadır. Günümüzde katastrofik risk piyasası hızla evrilmektedir. Tahvil piyasasının katastrofi risklerinin yönetimi açısından nasıl kullanılabilceği ile ilgili ilkelerin geliştirilmesi; sigortaların risk havuzlama kapasitesinin tahvil piyasalarının çeşitlendirme ve zarar önleme potansiyeli ile bütünleştirilmesi yönünde araştırmalar sürmektedir. Amaç katastrofi risklerinin yönetimini en düşük maliyetle sağlayacak optimal finansal araçların geliştirilmesidir (Chichilnisky and Heal-1998). Bu amaçla geliştirilen öncü finansal araçlar, katastrofi (CAT) tahvilleri ile katastrofi *futures* opsiyon sözleşmeleridir (Jaffe and Russell-1997; EERI-1999; Penalva and Sebastian -1997).

aa- Katastrofi (CAT) Tahvilleri

A.B.D.'de, 1997'den itibaren, özel sigorta ve reasürans şirketleri, doğal riskleri seçip paketleyerek sermaye piyasalarına, yatırımcının getirisini sigortacının kayıplarına bağlayan 'katastrofi (afet) tahvilleri'

ihraç etmektedir (Bantwal and Kunreuther-1999). Belirli coğrafi bölgeler için belirli dönemlerle sınırlı olarak ve spesifik riskler için ihraç edilen katastrofi tahvilleri, sigortacıların ve sigortalıların risklerini yatırımcılara aktarmalarını sağlamakta; sigortacıların doğal afetler karşısında ödeme gücünü içine düşmelerini önlemektedir (Bantwal and Kunreuther-1999; Knowledge at Wharton-1999). Sigortacılar çok büyük sermaye rezervleri tutmaya gereksinim duymadan doğal riskleri seçme ve pazarlama uzmanlıklarına dayanarak sigortalama gücüne sahip olmaktadır (Wei-1998). Katastrofi tahvilleri, sigortacının kredi riskini de azaltmaktadır. Çünkü tahvillerin satışından elde edilen fonlar sigortacının eli altındadır ve bu fonların kredi riski sıfırdır. Afet gerçekleştiğinde sigortacı bu fonları kullanarak sigortalı hasarı finanse edecektir. Sermaye piyasası fonlarına dayanan katastrofi tahvillerinin, özellikle de potansiyel kaybın çok büyük olduğu afetlerde çok daha kullanışlı olacağı öngörülmektedir (Knowledge at Wharton-1999).

Katastrofi tahvilleri, bazı yönleriyle geleneksel tahvillerden ayrılmaktadır: **i-** Katastrofi tahvilleri yatırımcıları, hem sigortacı hem de borç veren konumundadır (Wei-1998). **ii-** Katastrofi tahvillerindeki borçlanma koşullu bir borçlanmadır. Getiri ve anapa-

ra, borçlunun kârına ya da zararına değil, doğal afetin meydana gelmesine ve büyüklüğüne (tetik düzeyi) bağlıdır. Belirlenen afet belirlenen tetik düzeyi üzerinde gerçekleşirse yatırımcı para kaybetmekte, gerçekleşmezse 'tatlı' para kazanmaktadır. Yatırımcının kaybı afetin büyüklüğü ile doğrusal olarak artmaktadır (Kunreuther-1998; Wei-1998; The Economist-August 1996).

iii- Katastrofi tahvillerinin getirilerinin geleneksel tahvillerden daha yüksek olacağı öngörülmektedir (The Economist-Aug 1996). Bunun bir nedeni yatırım yapan yatırımcıların hem sigortacı hem de borç veren gibi davranması; üstlendikleri 'ekstra risk' için de ödüllendirilmeleridir. Çıkarılan afet tahvilleri miktarının azlığı da likiditelerini azaltarak, yatırımcılara daha yüksek primler ödenmesine yol açmaktadır. Bir diğer neden ise gelecekteki doğal afetin kayıplarını öngörmenin bir firmanın kayıplarını öngörmekten güç olmasıdır.

iv- Katastrofi tahvilleri, piyasaların işleyişinden ve diğer yatırım araçlarından bağımsızdır. Yatırımcılara, piyasaya bağlı olmayan yüksek getirili bir varlıkla portföylerini genişletme fırsatı sunmaktadır (Bantwal and Kunreuther-1999). Doğal afet riskleri diğer yatırım risklerinden bağımsız olduğu ölçüde, yatırımcılar portföylerini çeşitlendirerek risk-uyumlu getirilerini de

iyileştirebilecektir (The Economist-Aug. 1996).

bb. Katastrofik Sigorta Futures Opsiyon Sözleşmeleri ve Türevleri

Ek sermaye sağlayarak sigorta endüstrisinin risk taşıma kapasitesinin artırılmasına yönelik diğer bir finansal araç da 'Katastrofik Sigorta Futures Sözleşmeleri (CAT Futures)'dir (Arnold-1997). Sigortacının, sigorta endüstrisinden ve ekonominin sigorta dışı kesimlerinden sermaye çekerek üstlendiği risklere karşı tedbir almasına olanak vermektedir (Kunreuther-1998). Katastrofi *futures* sözleşmelerinin türevi, Katastrofi Dağıtım (CAT Spread) Sözleşmesi'dir. Küçük sigortacılar, bu sözleşmeyi giderek reasüransın daha düşük maliyetli bir alternatif olarak görmektedir. Katastrofi Dağıtım Sözleşmesi, halk arasında ticareti yapılan bir ürün olduğundan masrafı yoktur ve reasürans piyasalarının kapasitesini aşabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Piyasa büyüdükçe aktif alıcıların ve satıcıların artacağı beklenmektedir. Arnold (1997)'a göre katastrofi *futures* sözleşmeleri ve katastrofi dağıtım sözleşmeleri, katastrofi tahvillerine oranla daha çok ümit vadetmektedir.

c) Katastrofik Risk Borsası (CATEX)

Doğal riski dağıtma arayışları çerçevesinde gözlenen önemli bir gelişme de 1 Ekim 1996'da faaliyete geçen 'Katastrofik Risk Borsası' (CATEX) olmuştur. CATEX, bütün işlemlerin elektronik ortamda yapıldığı, arz ve talebin elektronik ortamda eşanlı karşılaştığı nötr bir küresel reasürans aracıdır. Amaç sigorta endüstrisi içinde risk çeşitlendirmesi sağlanması, geleneksel sigorta piyasası içine katastrofi risklerini üstlenmeyecek kesimlerin de dahil edilmesi yoluyla potansiyel risk üstleniciler dairesini genişleterek yüksek riskli piyasalara yeniden girilebilmesi için 'ek bir sigorta kapasitesi' açılması; sigorta piyasasının güvence sağlama ve risk üstlenme kapasitesinin artırılması, sigorta şirketlerinin katastrofik olaylara bağlı kayıplarının azaltılmasıdır. CATEX konsepti başlangıçta yalnızca sigortacılık ve reasürans endüstrisi ile sınırlıyken, 1997'de kurulan CATEX-Bermuda ile sermaye piyasalarına doğru genişlemiştir (Kretzler and Wagner-2000/136-141; Woolley-2000). CATEX kapsamında riskle risk, risk ile prim ve risk türevleri ile prim değişimi yapılabilmektedir (Kretzler and Wagner-2000/137-140).

Risk ile risk değişimi: Belirli ve iyi tanımlanmış 'katastrofi riskleri', CATEX aboneli lisanslı üyeler arasında elektronik ortamda swap işlemleri ile değiştirilebilecektir.

Örneğin risk taşıyıcısı, Florida'daki kasırga ya da fırtına riski California'daki deprem riski ile değiştirilebilecektir. Böylece sigortacılar riski dağıtmak ve kayıplarını azaltmak olanağı bulurken, sigortalılar açısından bir şey değişmeyecektir. Çünkü swap edilen portföylerdeki poliçeler değil, işlemlerin gerisindeki nakit akımlarıdır. Tazminatlar yine poliçeyi imzalayan sigorta şirketi tarafından karşılanmaktadır.

Risk ile Prim Değişimi: CATEX, swap ve nakit akımlarıyla ilgili karmaşık işlemler yanında elektronik reasürans işlemleri de gerçekleştirmekte; risk alım satımına aracılık etmektedir. Geleneksel reasüransların yaptığı 'kısmi ya da kayıp fazlası temelli' işlemleri kolaylaştırmaktadır. Bu işlemlerde reasürans şirketleri belirli bir prim karşılığında kayıpların kritik bir değeri geçen kısmını güvence altına almaktadır.

Risk Türevleri ile Prim Değişimi: Nisan 1997'de faaliyete geçen CATEX-Bermuda, dünyada, üyelerine riske bağlı endeks temelli türevsel ürünler ticareti yapma olanağı sağlayan ilk *offshore* elektronik borsadır. Böylece CATEX, katastrofi tahvilleri ve türevler gibi geleneksel olmayan opsiyonlar aracılığıyla portföy çeşitlendirmesi yapmayı sağlayan güçlü bir silah haline gelmiştir. Bu yolla daha önce sigorta endüstrisi ile sı-

nırlı olan katılımcılar, sermaye piyasasına doğru genişlemiştir. Yeni değişim, sigorta ve reasürans şirketleri ile sigorta brokerleri yanında yatırım bankaları fonları gibi geleneksel piyasa oyuncularına da açılmıştır.

CATEX'in doğal riskleri güvence altına alma yeteneğini artırıcı katkıları şöylece belirtilebilecektir (Kretzler and Wagner-2000/144-149): **i-** Küresel ölçekte arz ve talebi eşanlı olarak karşılaştırılması ve katılımcıların risk hakkında tam enforme edilmesi risk-primleri uyumunu sağlamaktadır. **ii-** Küçük risk taşıyıcılara kapasitelerini artırma, yeni riskleri üstlenebilme ve küresel ölçekte daha büyük şirketlerle rekabet edebilme gücü sağlamaktadır. **iii-** Riskin dağıtımında meydana gelen iyileşmelere bağlı olarak sigorta piyasasında sermaye kullanım etkinliği yükselmektedir. **iv-** Elektronik ortamın değişen koşullara uyum esnekliği sağlanması, kritik olaylara eşzamanlı tepkileri kolaylaştırmıştır.

Sonuç

Sigortacılık aktiviteleri doğal afet azaltımının en önemli unsurudur. Özel sigortacılığın doğal afet azaltım güdüsünün kamu yönelimli sistemlerden daha yüksek olduğu ve her açıdan daha etkin olacağı öngörülmektedir. Çünkü özel sigortalar prim karşılığı risk

üstlenmekte; piyasa koşullarında kâr maksimizasyonu arayışıyla üstlendiği riski olabildiğince düşük tutmaya çalışmaktadır. Bu amaçla yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, yapı kodlarının sağlamaştırılması ve arazi planlaması sürecinde önemli rol oynamaktadır. Ancak sigortacılık endüstrisinin başarılı olması özel koşullara bağlıdır. Bu koşullar şöylece sıralanabilecektir:

i- Doğal risk sigortasının serbest piyasalar tarafından sunulması ve karar birimleri tarafından gönüllü olarak satın alınması. **ii-** Sigorta ve reasürans endüstrisi, özel sektörle, yerel ve ulusal ölçekteki kamu kuruluşları ile yakın ilişki içerisinde olmalıdır. **iii-** Programların bölünmüşlüğüne son verilerek maliyet etkinsizlikleri minimize edilmelidir. **iv-** Primler kamusal düzenlemelerle değil, risk düzeyi gözetilerek sigortacılar tarafından belirlenmelidir. Risk yükseldikçe sigorta priminin yükselmesi, sigortalıları yüksek risk taşıyan bölgelere yerleşmekten alıkoyacak, bina kodlarına uymalarını sağlayacaktır. **v-** Sigorta endüstrisi üzerindeki vergiler azaltılmalıdır. Vergilerin azaltılması, varolan mal sigortası risklerinin kapitalizasyonunu iyileştirecek, ek rezervler yaratarak sigorta endüstrisinin risk üstlenme kapasitesini artıracak ve doğal afet etkilerinin prim oranlarında yol açabileceği istikrarsızlık-

ları da önleyecektir.

Sigorta endüstrisinin doğal afet riskine daha düşük maliyetle ve daha etkin güvence sağlamasına yönelik finansal araçlar olarak katastrofi (afet) tahvilleri ve katastrofi futures sözleşmeleri geliştirilmiştir. Bu araçlar sigortacıların çok büyük sermaye rezervleri tutmalarını gereğini azaltmakta; riskin sigortalardan yatırımcılara aktarılmasını sağlamaktadır. Bu araçların dolaşımlarının artması ve getiri oranlarının yükselmesi ile sigorta endüstrisine sermaye girişi de artacaktır.

Sigorta endüstrisinin doğal afet riskini daha geniş kesimlere dağıtabilmesini ve fonlarını genişletebilmesini sağlayacak bir fırsat da elektronik sigortacılık borsası CATEX'dir. CATEX, bilgisayar ortamında küresel ölçekte reasürans endüstrisine ve sermaye piyasalarına hızlı ve kolay giriş olanağı sağlamakta, arz ve talebi küresel ölçekte büyük bir açıklıkla karşılaştırarak prim-risk uyumunu sağlamaktadır. Bu yönüyle CATEX, doğal afet azaltım sürecinde Türk sigorta endüstrisinin ilgisini çekebilecek nitelikte görünmektedir.

Doç.Dr. Enver Alper Güvel
Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İktisat Bölümü

KAYNAKÇA

- Anderson, Dan R., (2000) "Catastrophe insurance and compensation: Remembering basic principles" *CPCU (Society of Chartered Property and Casualty Underwriters) Journal*, Volume: 53, Issue: 2, pp. 76-89.
- Anderson, Dan R., (1975) "Development of the Principal Elements of a Comprehensive Catastrophe Insurance System," *CPCU Annals*, Volume 28, No. 3, September 1975.(aktaran Anderson-2000).
- Arnold; Pat (1997) "Financing risk in the 21st century: Can America afford it?--Part two" *Society of CPCU (Chartered Property and Casualty Underwriters) Journal*, Fall, Vol. 50, Iss. 3, pg. 148-164.
- Bantwal, Viwek J. and Howard C. Kunreuther. (1999) *A Cat Bond Premium Puzzle? Research Report*, Wharton Financial Institutions Center and the Wharton Risk Management and Decision Process on 'Managing Catastrophic Risks', May 28.
- Chichilnisky,-Graciela and Heal,-Geoffrey (1998) "Managing Unknown Risks." *Journal-of-Portfolio-Management*, 24(4), Summer, pages 85-91.
- Cummins, J. David; Neil Doherty and Anita Lo. (1999) *Can Insurers Pay for the "Big One"? Masuring the Capacity of the Insurance Market to Respond to Catastrophic Losses*. Wharton School, Universtiy of Pennsylvania, June 24.
- EERI (Earthquake Engineering Research Institute) (1999) *Insurance: What Are The Principles Of Insuring Natural Disasters? A Publication Of The Earthquake Engineering Research Institute*. <http://www.eeri.org>. 17.11.1999
- Froot Kenneth A. (1997) "The Limited Financing Of Catastrophe Risk: An Overview". *NBER Working Papers*, As Number 6025, Apr. (<Http://www.Nber.Org/Papers/W6025.Pdf>)
- Froot, Kenneth A. (1999a) "The Evolving Market For Catastrophic Event Risk" *NBER Working Paper No. W7287*. August (<Http://Papers.Nber.Org/Papers/W7287>)
- Froot, Kenneth A.. (1999b) "The Market For Catastrophe Risk: A Clinical Examination." *NBER Working Paper No. W7286*, August.
- Ganz, Steven. (1998) "Public Policy Options and Earthquake Insurance." *Earthquake Insurance: Public Policy Perspectives from the Western United States Earthquake Insurance Summit*, <http://www.wsspc.org/summit/eqiperspective.s1.html>. (29.10.2000)
- Hofmann, Mark A.(1989) " Big Quake Could Ruin Economy: Stewart." *Business Insurance*, Chicago; May 29, 1989; Vol. 23, Iss. 22; pg. 22, 2 pgs
- Jaffee,-Dwight-M.; Russell,-Thomas. 1997 "Catastrophe Insurance, Capital Markets, And Uninsurable Risk." *Journal-Of-Risk-And-Insurance*, 64(2), June, Pp. 205-30.
- King, Rawle O. (1997) *Natural Disaster Protection And Insurance Act Of 1997 (H.R. 230) Economics Division*. 6 Pages. March 11, 1997 (<Http://Pennyhill.Com/Emermgt.Html>).
- Klein, Robert W. And Paul R. Kleindorfer. 1999 *The Supply of Catastrophe Insurance Under Regulatory Constraints*. Paper presented at the Project Meeting of NBER on Insurance, February

12-13.

- Knowledge at Wharton (1999) **Did Cat Bonds Take a Hit from the Hurricanes?** <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/wfic/hurricanes.html> (28.11.2000)
- Kretzler, Carsten and Fred Wagner (2000) "The Catastrophe Risk Exchange (Catex) in New York: An Exchange and Electronic Processing System for Reinsurance Business" **The Geneva Papers on Risk and Insurance**, Vol 25 (Number 1), January, pp.136-153.
- Kunreuther, Howard (1996), "Mitigating Disaster Losses Through Insurance" **Journal Of Risk & Uncertainty**. Vol. 12 (2-3), Pp 171-87.
- Kunreuther, Howard C. ; Doherty, Neil ; Kleffner, Anne E. Boston, 1991 "The Impact Of A Catastrophic Earthquake On Insurance Markets" National.
- Kunreuther, Howard. (1998) "Insurance as an Integrating Policy Tool for Disaster Management: The Role of Public-Private Partnerships 1." **Earthquake Insurance: Public Policy Perspectives from the Western United States Earthquake Insurance Summit**, http://www.wsspc.org/summit/eqi_perspectives1.html, 29.10.2000.
- Lewis,-Christopher-M.; Murdock,-Kevin-C. (1996) "The Role of Government Contracts in Discretionary Reinsurance Markets for Natural Disasters." **Journal-of-Risk-and-Insurance**; 63(4), December,
- Penalva-Zuasti,-Jose-Sebastian. (1997) **The Theory Of Financial Insurance With An Application To Earthquakes And Catastrophe Bonds**. University Of California, Los Angeles, Ph.D..
- Ryland, Harvey G. (2000) "A Piece Of The Puzzle: Insurance Industry Perspective On Mitigation". **Nat-Ural Hazards Review**, Vol. 1, No. 1, February,.
- The Economist (1996) "Disastrous bonds." Aug 31, 1996; Vol. 340; pg.
- The Economist (1997) "Emerging-market indicators: Catastrophes", London; Sep 6, Vol. 344, Iss. 8033; pg. 106.
- The Economist (April-1996) "Financial indicators: Catastrophe insurance.", April, 20, 1996; Vol. 339, Iss. 7962; pg. 97, 1 pgs
- The Economist. (1999) **Finance and economics: Damages**; London; Oct 2, 1999; Vol. 353, Iss. 8139; pg. 83-84.
- Wei Li. (1998) "Hazard Insurance and Mitigation Measures For Natural Hazards." **Earthquake Insurance: Public Policy Perspectives from the Western United States Earthquake Insurance Summit**, http://www.wsspc.org/summit/eqi_perspectives1.html (20.11.2000)
- Woolley, Scott (2000). **Financial SERVICES. Forbes**, 07/17/2000, Vol. 166 Issue 2, p144, 2p, 9c
- Zeeman, C. (1976) "Catastrophe Theory." **Scientific American**, 234, pp. 65-83.

Yabancı Basından HABERLER

Doğal Felâketler 2000 Yılında Rekor Seviyeye Ulaşmıştır

Münich Re'nin yayınlamış olduğu bir rapora göre, 2000 yılında meydana gelen doğal felâketlerin sayısı rekor düzeye ulaşmıştır. 850'den fazla doğal felâketin meydana geldiği 2000 yılında, 1999 yılına göre 100, 1990'lı yılların ortalamasına göre ise 200 doğal felâket fazlalığı söz konusudur. Ancak, büyük doğal felâketlerin oranında bir azalma görüldüğü için, sigortalı hasar miktarında da, 1999 yılına göre bir düşüş meydana gelmiş-

tir. Örneğin 1999 yılındaki hasar miktarı 20 milyar Dolar iken, 2000 yılında bu rakam 8.3 milyar Dolar'a gerilemiştir. Geçen yılın büyük felâketleri arasında, 1 milyar Dolar tutarında hasara neden olan, Japonya'daki Saomai tayfunu ile 700 milyon Dolar tutarında hasara neden olan İngiltere'deki sonbahar selleri sayılabilir. Bunun yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000 yılında meydana gelen kasırgalar ise 520 milyon Dolar'lık hasar meydana getirmiştir. Sigortalı

hasarların %75'i kasırga, %21'i ise sel felâketinden kaynaklanmıştır. Münich Re'ye göre, gerek dünyadaki sıcaklık seviyesinin artması gerek sigortalı değerlerin hasara son derece açık bölgelerde yoğunlaşmış olması nedeniyle doğal felâketlerin neden olduğu hasarlarda bir artış görülecektir.

**Reactions
NİSAN 2001**

Katastrofik Reasürans Teminatlarında Fiyatlar Yükselmekle Birlikte Maliyetleri Karşulamada Henüz Yeterli Düzeye Ulaşamadı

Bu makale, Swiss Re'nin kendi bünyesinde yapmış olduğu, Katastrofik Reasürans Piyasası (CAMARES) konulu çalışmaya dayanmaktadır. Söz konusu çalışmada, dünya katastrofik XL priminin 3/4'ünü üreten 13 piyasa esas alınmış ve 1994 yılından itibaren her yıl itibarıyla bir analiz yapılarak, bilinen reasürans programlarından elde edilen önemli bilgiler değerlendirilmiştir. 2000 yılı itibarıyla 475 sedan şirkete ait, 1300 layer (teminat dilimi) ihtiva eden bu reasürans programlarının piyasa payı %70 ilâ %95 arasında değişmektedir. Ancak, analizlerin, her yılın Nisan sonu itibarıyla tamam-

lanmamış olması nedeniyle Sigma, en son yenilemenin (2001 yılı rakamları) muhtemel etkilerine ilişkin tahminlerini ilgili underwriterların araştırmalarına dayanarak yapmıştır.

"Teminat maliyetleri = Muhtemel hasarlar + idare masrafları + sermaye maliyeti olarak da ifade edilebilmektedir".

Dünya Katastrofik Reasürans Piyasasında A.B.D. Hakimiyeti

İncelenen 13 piyasada, 2001 yılı itibarıyla 70 milyar Dolarlık Katastrofik XL teminatı satın alınmış, karşılığında

yaklaşık 3 milyar Dolar prim ödenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, %40 teminat ve %50 prim payıyla dünya katastrofik XL piyasasında çok açık farkla üstün durumdadır. Fırtına tehlikesine maruz Avrupa piyasaları (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Almanya) ise katastrofik XL piyasasındaki %22 teminat, %25 prim payıyla ikinci, Japonya ise sırasıyla %16 ve %14 pay ile üçüncü durumdadır. Toplam primin toplam teminata oranı (piyasa ortalama rate on line'i), her piyasanın hasar durumuna ve belirleyici faktörlerine bağlı olarak %1 ilâ %6 arasında değişmektedir.

Tablo 1-Katastrofik XL Piyasası (2001 Tahminleri)

	Teminat (milyar Dolar)	Prim (milyar Dolar)	Ortalama Rate on line
A.B.D.	24.6	1.466	%6.0
Kanada	4.6	0.126	%2.7
Avrupa	17.3	0.801	%4.6
İngiltere *	8.0	0.360	%4.5
Fransa *	3.5	0.226	%6.4
İtalya	2.1	0.028	%1.3
Almanya *	1.7	0.093	%5.5
Hollanda *	1.1	0.059	%5.7
Belçika *	0.9	0.034	%3.7
Japonya	10.9	0.401	%3.7
Avustralya	4.6	0.108	%2.3
Meksika	3.0	0.033	%1.1
Güney Afrika	1.3	0.022	%1.7
İsrail	1.0	0.009	%0.9
13 Piyasa Toplamı	67.4	2.967	%4.4

(*) Reasürans teminatının "fırtına" tehlikesine maruz Avrupa piyasaları 1994 yılından itibaren katastrofik XL reasürans teminatı her yıl %10 oranında artmıştır ve bu artış, teminat altına alınan orijinal portföydeki artış kadardır. Ancak, hasar potansiyeli göz önüne alındığı takdirde, alınan reasürans teminatının birçok piyasa için oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Çok büyük hasarlara neden olan Lothar ve Martin fırtınalarından sonra bu gerçeği fark eden Fransız sigortacıları,

2001 yılı teminatlarını %40 oranında artırmışlardır.

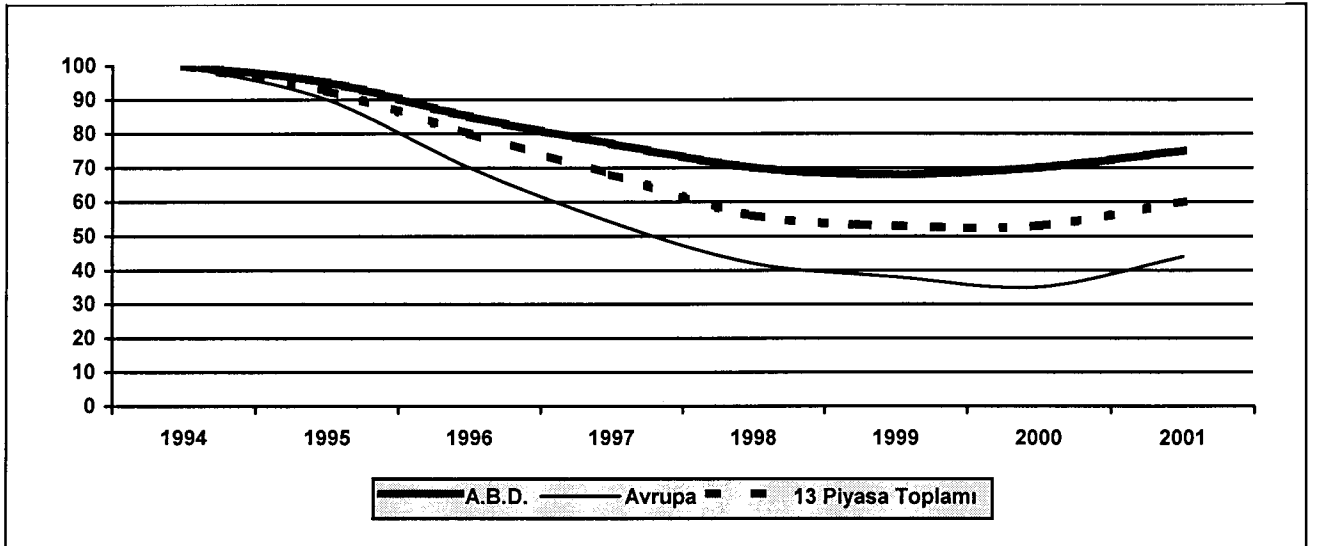
Fiyatlarda Genel Bir Yükseliş Başlamıştır

1994 yılından bu yana fiyatlarda görülen sürekli düşüş, 1998 ve özellikle 1999 yılında meydana gelen hasarların büyük etkisiyle 2000 yılında, hemen tüm katastrofik reasürans

piyasalarında sona ermiştir. Ancak, 2000 yılı yenileme görüşmelerinde çok fazlasıyla etkili olabilecek 1999 Aralık fırtınalarının oldukça geç bir tarihte meydana gelmiş olması, fiyatlardaki genel artışın 2001 yılına kalmasında önemli bir neden olmuştur.

Şekil 1'de, ele alınan 13 piyasadaki fiyat düzeylerinin gelişimi görülmektedir.

Şekil 1 - Katastrofik XL Teminatı Nispi Fiyat Seviyeleri (*)
Endeks 1994 = %100

(*) *Potansiyel hasar miktarındaki değişimleri hesaba alabilmek için gerçekleşen prim, risk primine (risk primi = beklenen hasar) bölünür.*

Şekil 1'de yer alan ve özellikle fırtına riskini güvence altına alan Avrupa Katastrofik XL piyasasını temsil eden en alttaki fiyat eğrisinde çok belirgin bir düşüş ve daha sonra bir toparlanma görülmektedir. 2001 yılı fiyatlarında toplam olarak %30 oranında bir artış olmasına rağmen, fiyat endeksi olağanüstü derecede düşük seviyede kalmıştır. Örneğin Fransa'da, 2000 yılının çok düşük fiyatları (endeks seviyesi %55), Lothar ve Martin kasırgalarına bir tepki olarak iki katına kadar yükselmiş ve sonuçta 2001 fiyatları, endekse esas olarak alınmış 1994 yılı fiyatlarından biraz daha yukarı çıkmıştır. Lothar kasırgasından sadece güney tarafları etkilenen Almanya'da da, diğer trettelerdeki fiyat artışları %10-15 sınırları arasında kalırken, hasarlardan son derece olumsuz etkilenen reasürans programlarının fiyatlarında, tıpkı Fransa'da olduğu gibi yüksek fiyat artışları görülmüştür. Primlerin 1999 yılına kadar nispeten düşük oranlarda azaldığı Hollanda'da 2001 yılı artışları, bu duruma bağlı olarak, daha az oranlarda gerçekleşmiştir. Bir yıldan daha uzun süreli trettelerin çok fazla olduğu İngiltere'de ise, trettelerin sadece 1/3'ünün 2001 yılı yenilemele-

rine konu olması, fiyat artışlarının, underwriterlar açısından son derece yetersiz olarak nitelenen %10 düzeyinde kalmış olmasının önemli bir nedenidir.

2000 yılından itibaren, A.B.D. piyasasındaki fiyat artışları da %10 düzeyinde kalmıştır (Şekil 1, en üstteki eğri). Ancak, burada göz önüne alınması gereken önemli bir husus, fiyatların düşüş gösterdiği 1995-1999 döneminde A.B.D. piyasasının nispeten sağlam durmuş olduğudur. Northridge depremi, Opal, Fran ve Georges kasırgalarının neden olduğu hasarlar ve çok fazla kapasite ihtiyacı, fiyatların daha da aşağıya düşmesine engel olmuştur. Bunun yanı sıra, A.B.D.'nin 1999 ve 2000 yıllarında büyük hasarlardan etkilenmemiş olması, 2001 yılı yenilemelerindeki fiyat artışlarının nispeten az olmasına neden olmuştur.

A.B.D. ve fırtına tehlikesine maruz Avrupa piyasalarının ürettiği prim miktarı, Şekil 1'de görülen 13 piyasanın endeks priminin %75'ine eşdeğerdir. Fiyatlarda görülen bu artışlar, diğer önemli piyasalarda da söz konusu olmaktadır. Trettelerinin 1/3'i yenilemeye giren Avustralya'da prim artışı %10, Kanada'da %15, İtalya'da %20 ilâ 25, Meksika'da ise %30 olarak gerçekleşmiştir. Japon trettelerinin yenilemesi 1 Nisan 2001 tarihinde yapılacağı için Sigma, diğer piyasalarda gerçekleşen orta-

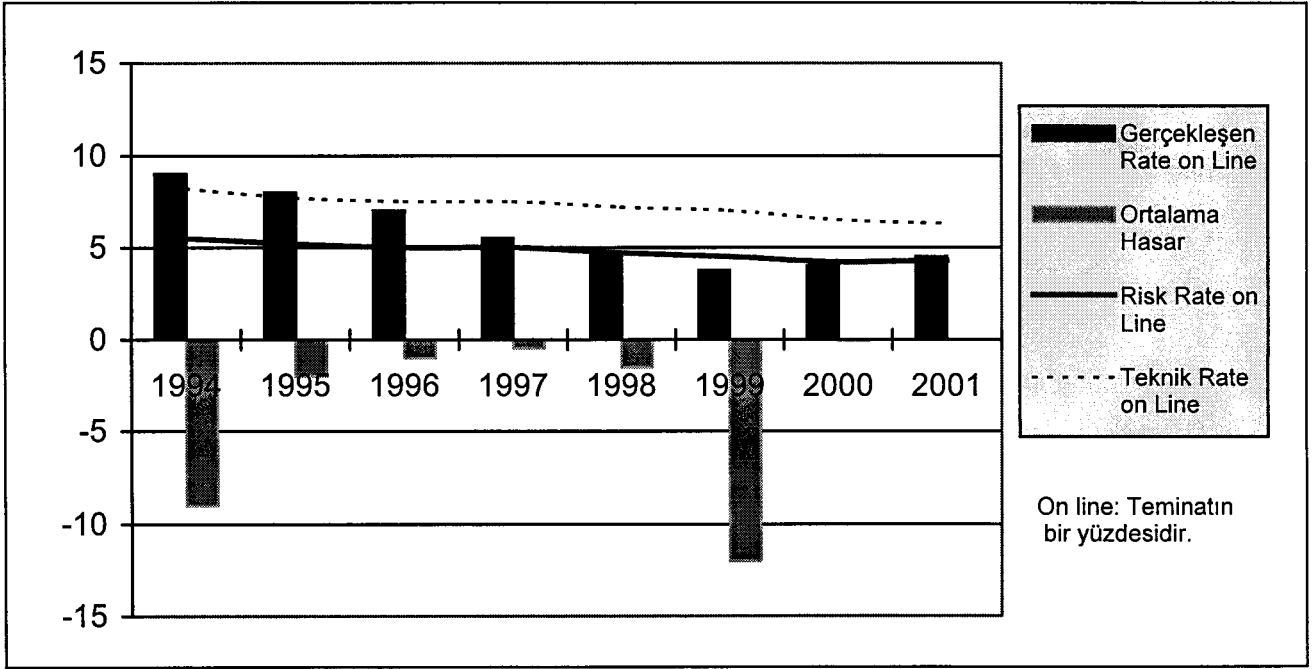
lama artışa eşit bir oran uygulayarak geçici bir tahminde bulunmuştur.

Sonuç olarak, tüm piyasalarda fiyat artışları söz konusudur. Fiyat endeksinde %16 oranındaki artış, şimdiki kadar sadece son iki yılda görülen hasarlar tazmin edildiği halde trend'de aksi yönde bir gelişmeye neden olmuştur (Şekil 1, ortadaki eğri).

Katastrofik XL Piyasasında Maliyetler Henüz Karşılanamamakta

Şekil 1'deki fiyat eğrileri, fiyat seviyesindeki nispi gelişimi göstermektedir. 1993/94 döneminde, kapasitenin çok dar olması nedeniyle fiyatlar en üst düzeye çıkmış, 1999 yılında ise dibe vurmuştur. Ancak, katastrofik reasürörlerin, maliyetleri karşılayabilmek ve karşılanabilir bir kapasite sunabilmek için trete fiyatının hangi düzeyde olması gerekmektedir ?

Mukayesenin daha kolay yapılabilmesi için, Katastrofik XL piyasasının üretmiş olduğu prim, hasar ve risk primleri, Swiss Re tarafından Şekil 2'de "on-line" olarak yani tüm teminatın bir yüzdesi olarak ifade edilmiştir. Burada asıl ilginç olan, fiyat seviyesindeki düşüşe bağlı olarak, *Gerçekleşen Rate on Line* eğrisinin zaman zaman *Risk Rate on Line* (*) eğrisinin altında kalmış olmasıdır.

(*) Risk Rate on Line: Teminatın bir yüzdesi olarak Risk Primi (Beklenen Hasarlar)

Risk primleri, beklenen ortalama hasarı karşılayabilmek için gerekmektedir. Bir reasürör, sadece risk primi aldığı takdirde, teminatı neredeyse karşılıksız vermek durumunda kalacaktır. Ancak, katastrofik XL reasüransının fonksiyonu, hasardaki muhtemel dalgalanmalardan kaynaklanabilecek sorumlulukları karşılamaktır. Diğer bir deyişle, reasürör, meydana gelme ihtimali az olan büyük hasarları, çok kısa bir zaman dilimi içerisinde karşılamak zorundadır. Reasürör'ün bunu yapabilmesi için risk sermayesine ihtiyacı vardır. Risk sermaye maliyetlerinin düzeyi, portföy çeşitliliğine, mali güce ve reasürörün

riske karşı tutumuna bağlı olarak her reasürör için farklı olmaktadır. Sonuç olarak, risk sermaye maliyetlerinin düzeyi reasürörün ne derece rekabetçi bir yapıya sahip olduğunu belirlemektedir.

Meydana gelme ihtimali yüzyılda bir olan, yani her bir yıl itibarıyla %1 gerçekleşme olasılığına risk sermaye miktarı dersek ve risk sermaye maliyetlerinin de %10 olduğunu düşünürsek, 13 piyasayı kapsayan Katastrofik XL portföy marjının, toplam risk priminin %35'i olması gerekmektedir. Riskin yaygın olma ihtimaline bağlı olarak, özellikle A.B.D. gibi büyük piyasalarda bu marj daha yüksek, küçük piyasalarda ise daha düşük olmaktadır. Katastrofik XL teminatının gerçek fiyatı reasürörün diğer maliyetleri de hesaba katıldık-

tan sonra (%10 olarak alınmıştı) ortaya çıkmaktadır. Teknik olarak bu şekilde hesaplanması gereken ve risk primi, risk sermaye maliyetleri ve idare maliyetlerini kapsayan fiyat seviyesi Şekil 2'de Teknik Rate on Line eğrisi ile temsil edilmektedir. Katastrofik XL reasürans işinin yeniden kârlı hale gelebilmesi için fiyatların 1995/96 seviyesine yükselmesi gerekmektedir ki, bu da, %40'ın üzerinde ilâve bir ortalama fiyat artışına tekabül etmektedir.